

II CERRAHLARIN DÜNYASI

Jurgen Thorwald* ❖ Kazım Ergin**

Kralın Trajedisi

Organ cerrahisinin gelişmesinde ikinci bir alan bilmiyorum ki Larinks cerrahisinin gelişmesi bütün dünyada böyle geniş bir yankı uyandırsın ve bir hastanın kaderi de bu yankı kadar büyük bir etki yapsın. Bu hastanın daha önceki bölümlerde sözünü ettiğimiz Alman prensi, daha sonra Friedrich III unvanı ile kral olan kişi oluşu olayın yankısını çok daha genişletti.

Friedrich III'ün hastalık hikayesine bu derece vakıf olmamı, sadece bu dramın tıbbi aktörlerinin en önemlilerini bu dramın perdesinin açılmasından önce tanımış olmama borçlu değilim.

Bunların yanında borçlu olduğum, o zaman tanışıp daha sonraları dost olduğum ve onun rolünün bu güne kadar yeterince belirtilmemiş olduğuna inandığım bir kişi var. Yani Sir Felix Simon'dan söz ediyorum. O, 19. Yüzyılın son on yıllarında ve 20. Yüzyılın ilk on yıllarında uluslararası Laringolojinin en önemli önderlerinden biriydi. Ona National Hospital'de Horsley'in yanında rastladım. Horsley onu bana bir dostu olarak tanıttı. Horsley'le birlikte beyinde ses telleri hareketlerinin merkezlerini araştırıyorlarmış. Gilby'nin koğuşundan çıkınca Horsley Semon'a: "Dr. Hartmann rastlantıyla bu ameliyata tanık oldu. Kendisi tamamen ayrı bir olay dolayısıyla Londra'ya gelmişti. Alman prensinin hastalığı hakkındaki ilk haberleri New-York'ta okumuş ve olayı yerinde ve Mackenzie'den öğrenmek istemiş" dedi. Semon'un dikkatle dinlediğini fark ettim. Ben: "Evet" dedim. "Mackenzie'yi yıllar önce 'Golden Square' de Larinks hastanesini açtığı zaman tanıdım ve birkaç kere de kendisini ziyaret ettim. Prens durumu herhalde bir cerrahi vaka gibi görünmüyor. "Semon durdu bana, anlam veremediğim bir yüz ifadesiyle baktı.

Sonra "Ben sizin fikrinizde değilim. Eğer larinks cerrahisindeki en yeni gelişmeleri öğrenmek istiyorsanız, ve eğer prens vakasıyla ilgiliyseniz memnuniyetle emrinizde olurum. Bana nasıl erişeceğinizi Horsley bilir." Dışarı çıktığımızda Semon bize veda etti ve iki atla çekilen, iki arabacının sürdüğü çok şık arabasına bindi. Horsley de beni kendi arabasına aldı. Bana "Eğer hakikaten kulislerin arkasını görmek istiyorsan Felix Semon'un teklif ettiği buluşmayı gerçekleştirmelisin. Mackenzie iflah olmaz bir asosyal adamdır. Aramızda hemen hemen hakiki bir arkadaşı yoktur. Berlin'e de nasıl tayin edildiğini bir Allah bilir. O bu işin içinde. Ama güvenilir bir haber kaynağı da yoktur herhalde. Eğer Londra'da vaka hakkında kesin bir şey bilen biri varsa, o da Simon'dur. Ayrıca da aslen Almandır".

Arabada yol boyunca öğrendiğime göre Semon, Berlin'de tıp öğrenimi yapmış, Viyana'da ayna ile laringoskopi yapmasını öğrenmiş ve boğaz hastalıklarının yeni dalı ile de ilgilenmiş. Londra'da öğrenmek için gitmiş ve orada kalmış. Özel muayenehane çalışmaları çok önemli. İki yıl önce Glastone'yi tedavi etmiş ve bir boğaz iltihabından o kadar çabuk kurtarmış ki, Glastone seçim kampanyasında tekrar konuşabilmiş. Ayrıca birçok larinks kanserini o kadar erken teşhis edebilmiş ki, hastalar bir ameliyat sonucu yıllarca yaşamış, birçoğu da şifaya kavuşmuş. Ben Alman prensi hakkında Semon'un neden böyle özel bir ilgisi olup geniş bilgi edindiğini sordum. Hersley: "Çok basit. O Berlin'de başbakan Bismarck'ın oğlu ile beraber büyüdü ve onlardan biri ile de çok iyi arkadaş. Oradaki tıp camiasını ve bilhassa boğaz doktorlarını tanıyor. Ayrıca Mackenzie'yi özellikle tanıyor.

Çünkü Golden Square'de ki Throat Hospital'de uzun süre asistanlık yaptı. Bu onun Londra'daki ilk

*Amerikalı cerrah bir ailenin cerrah oğlu

**Ankara Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Profesörü

çalışma yeriydi ve kendi muayenehanesini de orada açmaya karar verdi. Mackenzie'nin boğaz hastalıkları hakkındaki ünlü kitabını Semon Almanca'ya tercüme etti ve orada da kitap geniş ilgiyle karşılandı. Ama Semon uzun yıllardan beri Mackenzie' den uzak duruyor. Onu ziyaret ederseniz nedenini size kendi anlatır. Kendisi tanıdığım en dürüst, en cesur ve hiç önyargısı olmayan kişilerin başında gelir. Çok güzel bir evi ve kendisi gibi Alman asıllı olan çok güzel bir karısı vardır. Her şeyiyle olağandışı bir insandır. Onu ziyaret edin pişman olmayacaksınız”.

Horsley haklı çıktı. Semon' la yakın tanışıklığımdan hiçbir zaman pişmanlık duymadım. Tanışma iki gün sonra Semon'un Wimpole-Street'teki evinde gerçekleşti. Orada Alman Prensinin hastalığının erken hikayesini öğrendim. Bu erken dönemin hikayesini o zaman hiç kimse bilmiyordu. Sonraları o günlerin tanıklarıyla yaptığım konuşmalar sonucu bu hikaye iyice şekillendi. Böylelikle onu size şimdi aktaracağım.

Üç aydan biraz fazla bir zaman önce, 6 Mart 1887 günü Berlin Üniversitesinde iki yıldan beri dahiliye profesörü olan Carl Gerhardt aniden prensin sarayına çağrıldı. Sarayda Kralın özel doktoru olan Wegner tarafından karşılandı. Ondan öğrendiğine göre prens için çağrılmıştı. Ocak ayından beri Prens Friedrich Wilhelm'de inatçı bir ses kısıklığı oluşmuştu. Başlangıçta pek de önem verilmemişti. Prensın solunum yolları gençliğinden beri zaten çok hassastı ve bu durum onun dış görünüşü yanında hep zayıf bir yönü olmuştu. Wegner başlangıçta prensin üşüttüğünü düşünmüştü.

Prens, Gerhardt'ı ayakta karşıladı. Uzun boylu, zayıf fakat kuvvetli ve geniş omuzlu, sık sarı saçlı ve sakallı ve açık mavi gözleriyle prens, Alman zevki ve politik sempatisiyle sayısız erkek ve kadınların ideali olmuştu. Gerhardt Berlin'de henüz yeniydi. Yeterince ilişkili olmadığı için bu yakışıklılık ve ihtişamın arkasında oldukça trajik bir durum olduğundan haberi yoktu. Prens altmışıncı yaşına girecekti ve hala kral olamamıştı. Babası Kayser Wilhelm birkaç gün evvel doksandüçüncü yaş gününü kutlamıştı. Ülkeyi daha ne kadar süre memleketi idare edeceği de belli değildi.

Prens 27 yaşında iken İskoçya'da İngiltere kraliçesi Viktorya'nın en sevdiği büyük kızı 15 yaşın-

daki Prenses Viktorya'ya talip olmuştu. O günlerden beri hayalci ve romantik prens hep yeni bir Almanya'yı hayal ediyordu. Bu Almanya, babasının ve onun başbakanı Bismarck'ın yanlısı olduğu sert Prusya devlet yönetimi anlayışından uzak olmalıydı. Prenses hanımının ise babasından politik bir terbiye aldığı Londra'da saray çevrelerince bilinmekte idi. Bu terbiye meyvelerini vermişti, prenses dürüst ve kararlı tutumuyla prensten çok daha iyi takipçi, hedefine varmayı hiç unutmadan prense yardımcı oldu. O günlerde prens gerçek bir Alman parlamentosu kurmayı ve idealindeki rüyası olan “Herkes için hak ve özgürlük” getirmeyi gerçekleştirmek ve Bismarck'ın Rusya ile kurduğu dostluk yerine İngiltere ile dostluk kurmayı düşünüyordu. Ama on yıllar boyunca onun ve prensesin bu tasarısı sadece rüya olarak kaldı. Çünkü prens kaldıkça o, güçsüz ve etkisiz bir tören figürü olmaktan öteye gidemeyecekti. Sıkıntılı saatlerinde babasının belki de kendisinden sonra öleceğini düşünürdü. Fakat prenses onun ümitlerini gayet sert ve devamlı ayakta tutardı. Çünkü onun ümitleri aslında kendi ümitleriydi. Fakat Gerhardt o 6 mart günü prensi muayene etmek üzere yanında bulunduğu bütün bunlardan habersizdi. O dönemde larinks tıbbi müdahalelere yeni yeni açılıyordu.

Her ne kadar eski Mısır ve Roma hekimleri anatomik yapısını biraz tanıtmışlarsa da Larinks derinde olan ve ağız yoluyla, özel yardımcı aletler olmadan görülemeyen bir organdı. Ama 19. Yüzyılın başında Greifswald'li Dr.Mende, ses tellerinin işlevlerini canlı insanda saptamıştı. Birkaç yıl sonra da Viyanalı doktorlar, Dr. Türk ve Czermak boğaz aynasını tıbbın hizmetine soktular. O zamandan beri de larinks hastalıklarının tedavi ve araştırılması mümkün oldu.

Viyanadan başlayarak Laringoloji özel dalı gelişmeye başladı. Gerhardt da özel ihtisas dalı olmasa da larinks hastalıklarının teşhisi ve tedavisi ile uğraşmaya başladı.

Prensın ses telleri aynada genel bir kızarıklık gösteriyordu. Gerhardt, sol ses telinin kenarında uzunluğuna, yassı ve açık kırmızı küçük bir nodül saptadı. Ses tellerinin hareketleri engellenmemişti. Bu çok önemliydi. Çünkü tecrübelerle dayanarak biliniyordu ki hareketsizlik, kötü huylu bir hastalığa delalet ederdi. Oysa bu nodül iyi huylu bir po-

lipe benziyordu. Gerhardt, o zamanlar sıkça yapıldığı gibi bu polipi, boğaz aynası kontrolü altında ağız yolundan çıkarılmasına karar verdi. Boğaz uzmanlarının elinde tıbbi tedavi yanında bilhassa özel küçük cerrahi müdahaleler için geliştirilmiş birçok araç vardı: ince, kıvrık pensler, tel ilmikler ayrıca ve özellikle ses tellerindeki küçük oluşumları yakıp yok etmek için kullanılan kızdırılmış platin teller.

Gerhardt, 14 Marta kadar bu küçük nodülü tel imlemek veya yüzük bıçakla halletmeye çalıştı. Fakat başarılı olamadı. 14 Mart akşamı ilk defa akkor hale gelmiş platin teli denedi. Bütün dikkat ve özene rağmen girişim çok ağır ve ızdırap vericiydi ve yutma gücü ve ses kısıklığına sebep oldu. Nodülün sert olduğu görülmüştü. Gerhardt onu tabaka tabaka yok ediyordu ve gün be gün nodülün görüntüsü değişiyordu. 20 Martta tüm nodül tamamen yakılıp yok edilmişti. Fakat sekiz gün sonra Profesör Gerhardt nodülün aynı büyüklükte yeniden ortaya çıktığını gördü. Bütün hayatı boyunca iyi huylu bir tümörün bu kadar kısa sürede yeniden büyümesine hiç tanık olmamıştı. İçinde ilk kez kanser türü bir oluşumun söz konusu olabileceği fikri oluştu. Prens o zamanın tecrübelerine göre larinks kanserinin-en çok görüldüğü yaşlarda bulunuyordu. Fakat hala ses telinde hareket kısıtlanması olmadığı için Gerhardt, bir kez daha nodülü ağız yoluyla yok etmeyi denedi. Günlük girişimlerle 7 Nisan'a kadar hastalıklı nodülü tamamen yakıp yok etmeyi başardı. Tedavinin başlangıcında prensin özel doktoru Wagner, Almanya'nın boğaz hastalıklarında en ünlü tedavi merkezi olan Bad Ems' te bir kür önerdiği için, artık Gerhardt'da böyle bir seyahati onayladı. Seyahatten dönüşte prene artık kesin bir tanı koyabileceğini umuyordu. 15 Mayıs'ta Gerhardt muayene için Postdam'daydı. En korktuğu ihtimal gerçekleşmişti. Ses daha da kısılmıştı, tümör de eskisinden daha büyük cesamette ortaya çıkmıştı. En kötüsü de sol ses telinin hareketleri adamakıllı azalmıştı. Prens hala gelişmeden habersiz, yeni bir yakma işleminin hemen yapılmasını istiyordu. Gerhardt artık bu tedavi yönteminin hiçbir sonuca varmayacağından emin olmasına rağmen bir cerrahın konsültasyonunu teklif etti. Sonraları bana anlattığına göre bunun artık bir kanser olduğuna kesinlikle emin olduğunu, prensin hayatının kurtulması için

tümörün tümüyle ve hemen çıkarılmasının tek şans olduğunu düşünmekteydi. 15 yıldan beri uygulanmakta olan geniş larinks cerrahisi hakkında Gerhardt geniş bir bilgi sahibi değildir. Fakat gördüğü iki vakada erkenden dışardan yapılan yani boyun yolundan girişimle gerçekleştirilen ameliyatlarda hastalar yıllardan beri hayatta idiler. İlk vaka bir doktordu: Dr. Fromm. Berlinli cerrah Küster tarafından yedi yıl önce ameliyat edilmişti. Küster, kanserin bulunduğu larinks kısmını çıkarmıştı. Hastanın sesi kısılmıştı ama bunun dışında iyiydi ve mesleğine devam ediyordu. İkinci vaka Zygan adında bir kişiydi ve üç yıl önce başlangıç halinde bir kanser dolayısıyla aynı şekilde bir ameliyat geçirmişti. Bu hasta da halen yaşamaktaydı. O da aynı şekilde kısık bir sesle kalmıştı. Ameliyatını yapan Profesör Von Bergmann idi. İşte Gerhardt bu profesör Bergmann'ı konsültasyona çağırma teklif ediyordu. Fakat etki altında bırakmamak için Bergmann'a vaka hakkında hiçbir şey söylememişti. 16 Mayıs'ta Bergmann muayene için prensin sarayına geldi. Muayeneden sonra Wegner ve Gerhardt ile yalnız kaldığında tümörün kötü huylu bir epitelyuma olduğunu, mutlaka en kısa sürede ameliyatla çıkarılması gerektiğini bildirdi.

Bergmann'ın larinks cerrahisinin tarihçesini çok iyi biliyordu. önerisinin ne anlama geldiğinin de bilincindeydi. İlk kez cerrahi olarak boynun ön tarafından larinkse erişilmesi ve kıkırdak muhafazasını kesip içini bıçakla açma denemesi aşağı yukarı yüz yıl önceye dayanıyordu. Fransız Desault, bir kiraz çekirdeğinin gırtlığına kaçıp, konuşma ve solunum fonksiyonlarının zora uğradığı bir hastaya gırtlığı bütünüyle yarıp kiraz çekirdeğinin çıkarılmasını önerdi. Fakat o zamanların yara doktorları bu bilinmedik bölgeden korktukları için bu işi yapmayı reddettiler. İlk kez 1788'de Desault'un hemşehrisi Pelletan, ses telleri arasına sıkışmış bir parça dana etini çıkarmak için bir hastanın gırtlığını yardı. Larinkste delik bu işi halletmeye yetti. Larinkse soktuğu parmağı ile et parçasını aşağıdan yukarı damağa doğru itti. Hasta narkoz ve antiseptik olmayan bu ameliyattan hayatını kurtardı.

Larinksin yarılması ve larinksin sınırlı bir bölgesini çıkarma, özellikle ses tellerine ayrı ayrı girişimde bulunabilme, 1870'li yıllarda artık büyük

bir zorluk olmadan gerçekleşebiliyordu. Özellikle yara yüzeyleri, kısmen hiç olmayan, kısmen de yetersiz uygulanan antisepsiye rağmen büyük bir iyileşme eğilimi gösteriyordu. Ameliyat ne kadar erken ve tümör ne kadar küçükse ve ne kadar derin olarak sağlam dokudan çıkarılabiliyorsa, yaşama da o kadar uzun ve devamlı oluyordu. Ses kısık oluyor ve fakat kaybolmuyordu. Bu sonuçlardan sonra bazı cerrahlar daha da ileri gittiler, ilerlemiş kanserlerde tüm larinksi çıkarmayı düşündüler. 1870'de Billroth'un asistanı olan Czerny, bir köpekte Larinksin tamamını çıkarıp nefes borusunu boğaza dikmeyi denedi. İmkansız olarak görülen şey burada gerçek oldu. Ses kaybı dışında boynun, yutma düzeneğinin ve solunum mekanizmasının bütün işlevleri düzenlendi. 31 Aralık 1873 de de Billroth, 36 yaşındaki hastasında larinksi tümüyle çıkarmayı başardı.

Bergman'ın prens sarayına çağrıldığı gün bu ameliyatların üzerinden aşağı yukarı 15 yıl geçmiş bulunuyordu. Larinksin total olarak çıkarılması ameliyatları devam etmişti. Vakadan vakaya ameliyat tekniği gittikçe geliştirilmişti. Fakat bütün tecrübeler göstermişti ki larinksin büyük bir bölümü hastalık tarafından tutulmuşsa böyle büyük bir ameliyat bile hastayı kanserden kurtarmaya yetmiyordu. Öte yandan erken tanı konan ve larinksin açılıp hastalıklı kısmın zaman geçirilmeden çıkarıldığı hastaların birçoğunun devamlı şifaya kavuştuğu da bir gerçektir. Sesin az veya çok etkilenmesi, ses kısıklığı ve yüksek sesleri çıkaramama da buna ödenen bir bedel oluyordu.

Bergmann, muayeneden sonra hiç gün geçirilmeden tümör tarafından tutulan kısmın ameliyatla hemen çıkarılmasını önerdi. Bütün bulgular tümörün genişlemesinin tehlike sınırına geldiğini gösteriyordu. Wegner, Gerhardt ve Bergmann durumu Prensese bildirdiler.

Bergmann'ın durumu açıklarken prenses o kuvvetli, çatışmaya alışkın, ve inatçı ve hükmeden yapıyla dinliyordu. Tabii "kanser" sözcüğü ağıza alınmıyordu. Prens birden sarardı. Belki de hayatında ilk kez karanlık, bilinmeyen tehdit edici bir kader olayını hissediyordu. Fakat kendini topladı ve: "Bu şişlik mutlaka alınmalı. Eğer içeriden alınması mümkün olmuyorsa dışardan ameliyatla çıkarılmalı." Prens özel doktoru Wegner birdenbi-

re önüne gelen ortak sorumluluk yükünün ağırlığı altında ezilmişti. Mutlaka sonucu çok ağır olan bu tanının uluslararası büyük bir laringolog çağrılarak bir uzmana da onaylatılması gerektiğini bildirdi. Kraliçe bu öneriyi hemen kabul etti. Tabii Gerhardt ve Bergmann da kabul ettiler. Çünkü sorumluluğun ağır yükün bir bölümünün hekimlerin omuzuna yüklenmesine memnun olurlardı. İsim olarak Viyana'dan Profesör Schrötter, St. Petersburg'dan profesör Rancfuss'un adını verdiler. Fakat henüz bir karara varılamadı. Prens Wagner'le yalnız kalınca ona: "İngiltere de boğaz hastalıkları kliniğinde kürsü başkanı kim var?" diye sordu***. Wegner hemen cevap veremedi. Sonradan bana anlattığına göre o günün akşamı Wegner çalışma odasında Felix Semon'un çevirdiği iki cilt kitap buldu. Bunlar Marell Mackenzie tarafından yazılmış Boğaz ve Burun hastalıkları ders kitabının Almancaya çevrilmiş ciltleriydi. Önsözü Semon tarafından yazılmıştı ve Mackenzie'nin İngiltere'nin tartışılmaz en büyük boğaz hastalıkları uzmanı olduğunu vurguluyordu. O anda Wegner kararını verdi. Mackenzie adı ona hemen hemen hiçbir şey ifade etmiyordu, ama Semon adı oldukça önemliydi. Eğer Semon, Mackenzie'yi böyle tanımlıyorsa, Wegner'in de prensese Mackenzie'nin en önemli İngiliz laringoloğu olduğunu söylemeğe hakkı olurdu. Prens de Mackenzie adını ilk kez duyuyordu. Fakat hemen ertesi gün annesine bir haber salarak

Mackenzie'yi hemen Berlin'e göndermesini istedi. Berlin'e gönderirken de İngiltere kraliçesi tarafından gönderildiğinin de bildirilmesini istedi. Çünkü Almanya'da hep İngiliz oluşundan dolayı eleştiriler alması dolayısıyla da "her ne pahasına olursa olsun yine bir İngiliz doktor getirtti" eleştirisiyle karşılaşmak istemiyordu.

İngiltere kraliçesinin kalmış olduğu Osborn'lu olan ve kraliçe Viktorya'nın da sürekli doktorluğunu yapan Dr. James Reid, 18 Mayıs Çarşamba akşamı geç saatte Londraya vardı. Hemen Harly Street'te Morell Mackenzi'ye gitti. Yatmak üzere olan Mackenzie'ye majestelerinin emrini bildirdi. He-

***Berlin'le pek az bağlantısı olduğu için ve kendi yurduna olan inancı yüzünden, belki de kendi ülkesinin hekimleri küçük bir işi olur diye düşünmüştü.

men Berlin'e gidip Alman prensi muayene etmelerini ve muayene sonucunu da hemen kendisine bildirmelerini emretmişti. Reid hiçbir açıklama yapmadığı için Mackenzie hazırlıksız ve alet edevatsız hemen yola koyulmuştu. Bu acelecilik yalnızca kraliçenin emrinden değil, şimdiye kadar böyle uluslar arası anlam taşıyan yüksek makamlı bir hastayı muayene etmediği içindi ve Mackenzie bir saniye kaybetmek istememişti.

Mackenzie elli yaşın biraz üstündeydi ve kuşkusuz İngiltere'nin en varlıklı, en ünlü ve tartışmasız en büyük boğaz hastalıkları uzmanıydı. Mackenzie bir İngiliz doktorun oğluydu. Bu doktor daha henüz Morell okul çağında iken arabası ile bir kazaya kurban giderek ölmüş ve karısını sekiz çocuğu ile geride bırakmıştı. Teyzelerinden biri Tıp öğrenimi ve bir de Viyana seyahati yapmasını sağladı. Orada larinks aynasını öğrendi. Doğuştan var olan uzak görüşlülüğü ile hemen kavradı ki, İngiltere'de çok az tanınan ve hekimlerce hemen hemen kullanılmayan bu alet ile kendi yolunu çizebilecektir. İngiltere'ye döndüğünde Londra'nın ucuz semtlerinden King Street'te birkaç odalı bir yer kiraladı. Kapısına astığı tabela şöyleydi: "Boğaz hastalıkları ve ses kaybı için Metropolitan Klinik". Kliniği tek başına yönetiyordu ve sanki personeli varmış hissini veriyordu. Bu da onun hareketli ve hileden korkmayan yapısını aydınlatan bir örnek olsa gerek. Giderek günde 14 saat çalışmaya başladı. Hastalar onun başına üşüştü. Çünkü onun uzmanlık alanı gerçekten Londra için bir ilkti. Ticaret duygusunu dur durak bilmeyen bir çalışkanlık, büyük bir kültür ve iyi bir el becerisiyle birleştirdi. Birkaç yıl sonra büyük bir gelire ulaştı. Tabii kıskançlıklar da başlamıştı. Londralı hekimler ilke olarak uzmanlık düşmanıydılar ve boğaz hastalıkları da o zamana kadar hafife alınmaktaydı. Mackenzie'nin başarısı ise ondan büsbütün nefret ettirdi. Ama o da bu nefreti uyandırmak için iyi ve kötü ne varsa yaptı. Erken yaşlarda astım hastalığının başlamasına ve kendisini hiçbir zaman sağlıklı hissetmemesine rağmen öteki hekimlerden çok daha fazla çalışıyordu. Boğaz hastalıkları alanında büyük bir tecrübe birikimi ve el becerisi kazanıyordu ki bunlar da diğer Londra hekimlerinde olmayan ve sadece ona özgü niteliklerdi. Artık boğaz aynasının virtüözü olmuş ve teşhislerini anında koyabilir duruma gelmişti. On yıllar boyu çalış-

malarını makaleler olarak yayınlamış, sonunda Berlin'e tayinine vesile olan Almanca'ya çevrilmiş olan kitabını yeniden ve üzerinde çok çalışarak ortaya çıkarmıştı. Birçok başarılı insanlar gibi ailesine derin ve hisli bir bağlılığı vardı.

Gerek Harley Street'teki muhteşem evinde ve gerekse Times kıyısında Wargrave'deki yazlık evinde çocuklarıyla yaptığı spor ve oyunlar üzerinde dostça bir etki bırakmıştı. Buna rağmen kişiliğinin olumsuz yanları da her yerde ön plana çıkıyordu: Kariyerini yapmış olduğu yüksek enerjisini, insanları, ilişkileri ve her şeyi kendi amacı için kullanıyordu. Amacına ulaşmak için kullandığı her şeyi, amacına ulaşınca bir kenara fırlatıp atmasını gösteren örnekler vardır. Yine yoluna dikilen karşıtlarını bertaraf eden örnekler de vardır. Birçok ünlü hekimin reddettiği reklamlara, onu popüler yaptığı için eğilimi vardır. Değişken fakat çok büyük bir kendini beğenmişliği vardır. İleriki yıllarda yeni gelişmeleri, kendi küçük cerrahi alanının dışında kaldığı için boyun ve larinksin büyük cerrahi girişimlerini izlemek için zaman ayıramamıştır. Cerrahları kendi alanına tecavüzcü yaratıklar olarak görmüştür. Şimdi Berlin'de prens'in baş doktoru Wegner, Semon'un önsözünü okuyup Mackenzie'yi önerdiği zaman Semon'un bu arada hocası Mackenzie'den iyice uzak düşmüş olduğunun farkında değildi. Semon, Mackenzie'yi her şeyden önce bilimsel alandaki gelişmesinin yetersizliğinden ve dayanılmaz olmuş kibrinden dolayı kabullemiyordu. Bu arada 18 Mayıs'ta Berlin'de bir kere daha büyük bir konsültasyon ve muayene yapıldı. Bu konsültasyonda, daha önceden olaydan haberi olan yaşlı imparatorun arzusu üzerine onun özel doktoru Von Lauer, Dr.Schrader ve Berlin'in yaşlı laringoloklarından Tobold hazır bulundular. Oy birliği ile vardıkları sonuç, hastalığın kanser olduğu ve prensi kurtarmak için tek şansın acilen larinksin açılması olduğu idi. Mackenzie'nin gelmesini beklemeyi ama ameliyat için de her şeyin hazır edilmesini, ameliyatın da en geç 21 Mayıs'ta yapılmasını da karar altına aldılar. 20 Mayıs öğleden sonra saat 5'te Mackenzie Berlin'e vardı. Seyahat kıyafetini çıkarır çıkarmaz onu prene götürdüler. Prens onu anlaşılabilir fakat kısık bir sesle karşıladı. Mackenzie önce yandaki bir odada Alman hekimlerle bir araya geldi. Şimdiye kadar yapılan muayene sonuçlarına ait bildiriye Wegner

okudu, o da dinledi. Sonra prensi alıp larinks muayenesi yapmak için karartılmış bir odaya götürdü. Muayenesini kendisine özgü becerikli bir çabuklukta yaptı. Kendi ifadesine ve oradaki şahitlerin anlatılarına göre muayenesinde sol ses telinin arka kısmında soluk pembe renkli yarım mercimek büyüklüğünde bir oluşum saptadı. Mukoza çepeçevre kırmızıydı. Keza hasta ses telinin de hareketliliği pek fena idi. Tekrar Alman hekimlerin yanına döndü. Gerrhardt, Tobold ve Bergmann ameliyata kararlı olduklarını açıkladılar. Mackenzie'nin kendi yanlarında olacağını onaylayacağından emindiler. Fakat hiç alışılmamış bir sürprizle karşılaştılar. Mackenzie bu oluşumun görünüşünün kansere delalet edecek karakteristikleri göstermediğini açıkladı. Hastanın prens değil de sıradan bir hasta olması halinde Bergmann'ın da asla kanser düşünmeyeceğini tahmin ettiğini söyledi. Kendisinin çok engin bir tecrübeye sahip olduğunu ve var olan herhangi bir kimseden daha çok böyle şeyler gördüğünü üstüne basa basa söyledi. Aynı şekilde birçok hastayı ağız yoluyla yapılan koruyucu tedavi ile şifaya kavuşturduğunu ekledi. Gerhardt birçok hafta önce hastalığın başlangıcında kendisinin de aynı şekilde düşündüğünü, fakat tümörün gelişimin ise daha inatçı olduğunu söyledi. Bundan sonra Mackenzie, Bergmann'ın planladığı böyle tehlikeli bir ameliyatın yapılmasını, tümörün mikroskopik olarak kanser olduğu saptanmadıkça onaylamanın mümkün olmadığını açıkladı. Ameliyatın kesinlikle tehlikeli olmadığını söyleyerek buna karşı çıkan Bergmann'ın yedi kez bu ameliyatı yaptığını, sadece bir tek kötü sonuç alındığını söylemesi bile dikkate alınmadı. Bu gün düşüncümde o 20 Mayıs günü Mackenzie herhalde klinik bulguların kansere delalet etmediğini zannemişti. Ama asıl şudur: Kendine aşırı güven sonucu hataya düştüğünü daha sonraları anladığında ve çıkar yol olarak hatasını kabullenip bütün dünya önünde prestijini kaybedeceği riskini almalıydı.

Almanlar mikroskopik muayenenin yapılmasına taraftardılar. Virchow'un teşhislerine kesinlikle inanıyorlardı. Nasıl olsa o da kendilerini doğrulayacaktı. Ayrıca teşhisi doğrulamak için bütün yolların denenmediği de artık iddia edilmekteydi. Buna rağmen bu konuşmada memnuniyetsizlik, antipati ve güvensizlik havası vardı. Bergmann da başarıları ve görünüşü ile yüksellere çıkarılmıştı.

Mackenzie ile tamamen zıt bir kişiliği vardı. Daha sakin, kararlı, hekimlik bilinciyle daha ihtiyatlı ve sağlam karakterli idi. Fakat kariyeri ile birlikte gelişen kendine güveni de az değildi, ancak bunu daha az öne çıkarıyordu. Mackenzie'nin alışılmadık çıkışı, Almanların teşhisini kabullenmemesi ve kendi yeteneklerinin üstünlüğünü vurgulaması buna sebep olmuştu. Beraberinde herhangi bir alet getirmemiş olan Mackenzie önce Berlin'den bir larinks pensi temin etti. 21 Mayıs'ta solgun ve endişeli görünen prene iki müdahale yaptı. Ancak ikinci girişimde tümörden küçük bir parça almayı başardı. Büyük bir gerilim içinde Virchow'un teşhis sonucu beklenmeğe başlandı. Sonuç büyük bir sansasyona sebep oldu. Virchow gönderilen doku da kötü huylu bir gelişme saptayamadığını bildiriyordu. Etrafına yaptığı açıklamalardan bunun "kronik larinks iltihabı üzerinde gelişmiş siğil misali bir oluşum" olarak nitelendiriyordu. Sonraları Virchow'un böyle bir tanı koymasını prene olan sempatisine bağlayanlar oldu. Fakat böyle katı ve sorumlu bir bilim adamına böyle bilerek bir hata yapmasını düşünmek şüphesiz büyük bir haksızlık olurdu. Kaderin cilvesi olarak Virchow'a kanser hücreleri bulunmayan bir doku parçası gönderilmişti.

Tesadüfe bakın ki Virchow, daha önceki müdahalelerinde böyle bir hata olabileceğini kesinlikle not etmiş bir patologtu. Virchow'un teşhisi Alman hekimler üzerinde bir bomba etkisi uyandırmıştı. Bu, onların kendilerine güvenine ve teşhislerine inen beklenmedik ve ağır bir darbe anlamına geliyordu. Diğer taraftan Mackenzie, Virchow'un bildirisini haklı olarak bir zafer telakki ediyor ve kendi klinik bulgularına bir tanık olarak değerlendiriyordu. Geldiği günden beri prensin sarayında kalan Mackenzie, görüşlerini de ona yüz yüze söyleyebiliyordu. Virchow'un bildirisinden önce de iyimser görüşlerini bildirdiği için onun güvenini kazanmıştı. Pesimist Alman hekimlerine mi, yoksa Virchow tarafından da teşhisi kanıtlanmış vatandaşı olan Mackenzie'ye mi inanacaktı? Tabiidir ki prens tamamen Mackenzie'nin tarafını tuttu. Virchow tekrar bir parça doku istemiş olduğu için Mackenzie 23 Mayıs'ta üçüncü bir girişim yaptı. Bu girişimde Almanlar da hazır bulundu. Yine çok gerilimli bir hava vardı. Mackenzie zafer coşkusu bir türlü frenlemiyordu. Fakat bu seferki giri-

şimde başarılı olmadı. Prens boş olarak geri gelmişti. Bundan sonra muayenede Mackenzie'nin şimdiye kadar sağlam olan sağ ses telini yaraladığını saptadı. Bergmann ve Tobobld iki gün sonra yaptıkları muayenede, ses telinin yaralandığını doğruladılar. Girişiminin başarısız oluşu zaten Mackenzie'nin canını sıkıyordu. Almanların doğru olan bu saptaması ise laringoskopi tekniğine hakim olan kendisine öyle derinden yaraladı ki Gerhardt ile aralarında derin bir düşmanlık oluştu. Halbuki nefret dolu bu savunma tepkisine ihtiyaç yoktu. Çünkü prensin nezdindeki pozisyonuna hiçbir şekilde sarsılamazdı.

Prens ve prenses uzun süre önce İngiltere kraliçesi Victoria'nın jübilesi için Londra'ya gitmeye karar vermişlerdi. Prens Mackenzie ile ilk görüşmesinden sonra işte bu fırsattan yararlanıp Berlin'i ve Alman hekimlerini bir kenara koyarak prensin hastalığı ve tedavisini Mackenzie'ye bırakıp İngiltere topraklarında şifa bulmağa karar vermişti. İngiltere'nin havasının larinks hastalarına çok iyi geldiğini söyleyen Mackenzie, onun bu kararını iyice pekiştirmişti. Almanlar bu gelişmeyi öğrendiklerinde elbette hastayı kendilerinden uzaklaştırmak gayretini fark ettiler. Dikkatle izledikleri klinik tablo o kadar kötü huylu bir tümörü gösteriyordu ki, Virchow'un çok küçük bir doku parçası üzerinden koyduğu teşhis onları inandıramıyordu. Mackenzie'nin şifaya kavuşturma sözü onlara yanlı ve sorumsuzca geliyordu. Bundan dolayı Mackenzie'den tedavi planının ne olduğunu ve mevcut olan oluşumu nasıl gidereceğini kesin olarak açıklamasını istediler. Mackenzie yine yükseklerden konuştu ve yapacağı müdahalelerin daha önce Gerhardt'ın yapıp ta başarısız kaldığı metot, yani ya pensle tümörü çıkarmak veya kızgın telle dağlamak olduğunu söyledi. Buna karşı hemen oluşan itirazları da mağrur bir şekilde bu metodun başka ve daha tecrübelice olacağını söyleyerek karşıladı, bu konu onun için kapanmıştı. Aynı günlerde çeşitli Alman İngiliz ve Fransız gazetelerinde sadece duyulanlara dayanan haberler yayınlanmağa başladı.

Alman hekimleri şimdiye kadar etik yönden susma zorunluluğunda uymuşlar ve gazetecilerle görüşmeyi reddetmişlerdi. Fakat şimdi gazeteciler aracılığı ile açıkça kanserden bahsediyorlardı. Fa-

kat gazeteciler bunu dikkate almayıp eğer Mackenzie çağrılmamış olsaydı Gerhardt ve Bergmann'ın yapmayı düşündükleri ameliyatla prensi katledeceklerini yazıyorlardı. Çok tanınmış İngiliz gazeteleri bile aynı görüşü yansıtıyordu. Haberlerinin kaynağının da bizzat Mackenzie olduğunu vurguluyorlardı.

İşte bu yayınlar, Semon'u alarme etti. Semon Mackenzie'nin prene takdim edilmişinde kendinin istemeden oynadığı rolden habersizdi. Hemen Berlin'deki Bismarck hastanesi ve ona bağlı hekimlere yöneldi.

Fakat artık çok geçti. Bir zamanlar hocası olan Mackenzie'nin büyüklüğünü ama aynı zamanda zayıf olduğu yönlerini büyük bir dikkatle anlattı. Ama boşuna. O ve tanınmış İngiliz laringoloğu Henry Butlin'in, "British Medical Journal" de yayınlanan ve tamamen Mackenzie'nin etkisinde kalan makaleye açıkça karşı çıkmaları da boşa gitti. Larinks kanserinde çok geniş tecrübeleri olması dolayısıyla 4 Haziranda mikroskopik bulguların yanıltıcı olabileceğini ve kendi vakalarından bir kaçında buna tanık olduklarını bildirerek uyarılarını yaptılar. Fakat çok geçti. İngiltere'ye seyahat artık kesinlik kazanmıştı.

Bergmann da kralın, prensin İngiltere seyahatini veto etmesi için boşuna uğraştı. Bunu sadece kendi ulusal gururu zedelendiği içindeğil, çok değerli olan zamanın boşuna geçirileceği ve artık bir ameliyat için çok geç olacağı korkusundan yapıyordu. Fakat doksan yaşındaki kral: "Yapamam, oğlum çocuk değil. Eğer şifaya kavuşmasının bu tedaviye bağlı olduğunu düşünüyorsa bundan vazgeçmesini isteyemem. Sadece Mackenzie'nin yapacağı tedavide hiçbir şeyin noksan kalmamasına gayret ederim" diye konuyu kapattı. 8 Haziran'da Mackenzie bir kere daha küçük bir tümör parçasını pensle çıkarmayı başardı. Fakat bu sefer öyle ayarlanmıştı ki, yanında ne Gerhardt, ne de Bergmann vardı. Yalnız muhalifi olarak pek dikkate bile almadığı Wegner hazır bulunuyordu. Alınacak doku hızla Virchow'a ulaştırıldı. Tesadüfe bakın ki tekrar kanser hücreli olmayan bir doku parçası Mackenzie'nin pensine takılmıştı. Virchow bu sefer de kanseri düşündürecek bir bulgu olmadığını saptadı. Ama muayene edilen parçacığın tüm tümör hakkında bilgi vermeyeceğini ihtiyatla bildir-

di. Fakat bu ihtiyatlı cümle de Mackenzie'nin zaferinin gölgesinde kaldı. Gerhardt ve Bergmann seyahate çıkacak İngiliz'e, tekrar İngiltere'de alacağı parçayı Virchow'a göndermeğe ve kötü bir şey çıkarsa acilen tedavisini yapmaya güçlülükle ikna ettiler. Bir başka güçlülükte Dr.Wegner'den başka, laringoskopik eğitim almış bir Alman hekimin de prens çiftine refakat etmesi isteği oldu. Bu isteği Mackenzie prensese bir dedektiflik girişimi olarak lanse etti.

Prenses tamamen ona güvendiği için onun görüşü de prensesin görüşü oldu. Ama buna rağmen ikinci bir Alman hekimin de birlikte götürülmesi kabul edildi. Gerhardt'ın genç asistanlarından olan Dr.Landgrat bu görev için seçildi. Boğaz aynasında deneyimli, çok titiz ve katı bir gözlemci olan Dr.Landgrat hiç olmazsa Mackenzie'ye bağlı olmadan hastalığın gidişine ait bildirilerde bulunabilirdi. 12 Haziranda prens ve prenses İngiltere'ye vardılar.

21 Temmuz 1887 sıcak, aydınlık ve pırl pırl bir gündü. Londra'nın caddeleri, kraliçelerinin tahta geçişinin ellinci yılını kutlamak için hazırlanan binlerce insanla doluydu. Dr.Felix Semon, bir dostu olan Sir Ernest Cassel'in evinden merasim alayını seyretmek için orada bulunuyordu. Beni de Mackenzie üzerine konuşmalardan haberdar etmek ve prensin durumu hakkında konuşmak için oraya davet etmişti. Cassel'in evi, Bennet ve St, James caddelerinin kesiştiği köşedeydi ve biz Cassel'in evinin çok büyük penceresinden Semon'un hanımı ve evin diğer hanımları ile tören alayını seyredecektik. Alay yaklaşırken Semon:"Ben prensi hastalığının ilk durumundan sonra bugün ilk defa görüyorum. Tabii hastalığın insanın yüzünden okunabileceğini biliyorsun" dedi. Cassel: "Ne bulacağınızı merakla bekliyorum" diye mırıldandı. Bu sırada müzik ve halkın coşkulu sesleri iyice yaklaşmıştı. Güneş ışınları kraliçenin altı pony atının çektiği ve çok yavaş hareket eden altın arabasından yansıyordu. Oniki Hint süvari subayı rengarenk giysileri içinde arabanın önünde gitmekteydiler. Arabanın arkasından da çok daha renkli bir grup izlemektedir: Wallis prensi ve iki kardeşi ve kraliçenin beş damadı ile dokuz torunu. Beklediğimiz uzun sürmedi. Alman prensi beyaz bir at üzerinde beyaz bir üniforma ve göğsünde gümüş

bir madalya ile damatların sırasında bulunuyordu ve halk tarafından özellikle kalpten selamlanıyordu. Şimdi borazanlar tam penceremizin altında çalışıyordu. Hintli subaylar geçmişlerdi. Beyaz üniformalı kişi penceremizden on metre ilerdeydi. Semon: "Lohengrin"**** diye bağırdı. Diğer hanımlar da gurur, saygı, sevinç ve sevgi ile bağırdılar: "Lohengrin". Onlar sadece prensin şahsını görüyorlardı. Semon'un ve benim gözümünden kaçmayan bazı şeyleri

28 Haziran'da Mackenzie tedaviye başladı. Sol ses telinde bulunan kitleyi boğaz aynası kontrolünde bir pensle çıkarmayı denedi. Yanında Dr.Wegner'in dışında sadece Mackenzie'nin asistanlarından biri olan Dr.Wolffenden vardı. Gerhardt'ın asistanı Dr.Landgrat ise girişim sırasında orada yoktu. Mackenzie, Londraya varır varmaz Landgrat'ın mümkün olduğu kadar az gözlem yapmasını sağlamıştı. 28 Hazirandaki bu girişimden sonra Mackenzie kitleyi tamamen çıkardığına inanıyordu. Wegner çıkarılan parçayı hemen Berlin'e Virchow'a gönderdi. 4 Temmuz'da cevap geldi. Kadere bakın ki bu üçüncü sefer de aynı oyun tekrarlandı, Virchow yine kanser gelişimine ait herhangi bir bulgu elde edememişti. Ama bu sefer daha da büyük bir dikkatle şöyle diyordu: "ilk ve daha çok ikinci seferde olduğu gibi bu sefer derin dokular, birlikte çıkarılmamıştır." Bu uyarı Mackenzie'yi etkilemişti.

Virchow'un bildirisi yeniden kendi teşhisinin doğruluğuna inandırdı ve kendine olan güveni dolayısıyla da dikkatsizliğini kuvvetlendirdi. Landgrat bir problemle karşı karşıyaydı. Wegner'e Alman cerrahlarını bir konsültasyon için Londra'ya göndermek üzere acilen her ne gerekli ise yapmasını rica ediyordu. Mackenzie'nin tedavisinin durumu sadece daha kötüye götürdüğünü, başarılı

****Kuğu kuşu üzerine binmiş insan. Kahramanlık sembolü. Görmüyorlardı. Prens yüzü bembeyaz, hatta sarı beyazdı. Atının üzerinde hareketsiz oturduğu ile canlı bir insandan çok beyaz bir heykele benziyordu. Gözleri çukura kaçmıştı. Prens pencerenin önünden geçtikten sonra Semon sessizce pencereden uzaklaştı. Bir süre yere baktı. Sonra bakışlarımız birleşti. "Bu Lohengrin değil, Don Giovanni'nin kumandanı" diye mırıldandı.

erken bir ameliyat için son saatin geldiğini bildiriyordu. Mackenzie aksine inansa da, Virchow tespit edemese de hastalığın kanser olduğunu ekliyordu. Wegner kendi sorumluluğunun yükü ile prens ve prensesle girebileceği bir çatışmanın korkusu arasında kalmıştı. Kendi kendine karar verebilmek için çok zayıftı. Semon'dan yardım istedi. Fakat o da sadece Landgraf'ın görüşünü tekrar etkilememekle yetindi. Hayal kırıklığına uğramıştı. Kendi en kötü ihtimal olarak düşündüğü şeyin gerçekleşmeye doğru gittiğini görüyordu. Mackenzie gerçekleri görmek istemiyordu. Onun neden böyle davrandığını Semon bir türlü anlayamıyordu. Acaba ünlü ve dünyayı ilgilendiren bir vakayı sadece kendine saklayıp bütün dünyada en ön planda kalmayı mı düşünüyordu? Yoksa onu bu yola iten, beğenmediği Alman hekimlerinin önünde eğilmek istememesi miydi? Ama bu inat onu kötü sonuçlara götürecektir ölümüne bir kumardan başka bir şey değildi. Semon, Wegner' den prens ve prensesin Berlin'e gelerek hakikati öğrenmesine yardımcı olmasını istedi. Hakikaten Wegner de prensin huzuruna çıktı. Onun önünde diz çökerek bir defa daha muayeneden geçmesini ve Berlinli hekimlerin bir defa daha konsültasyon yapmalarını emretmesini rica etti. Fakat prens ayağını yere vurarak "Hayır" diye bağırды ve odayı terk etti. Sanki prens ve prenses tek kapısı olan bir savunma duvarının arkasına girmişlerdi. Bu tek kapının önünde de Mackenzie bulunuyordu. Prens ailesine birkaç hafta İskoçyaya gitmelerini öneriyor bu hava değişiminin şifayı kolaylaştıracağını söylüyordu.

Seyahat sonucu Braemar'a vardılar. Wegner ve Landgraf'a sadece Edinburg ve Aberdeen'e kadar refakat izni verildi. Şimdi Braemar'da sadece tek doktor olan Mackenzie'nin asistanı olan Dr. Hovell vardı. Hovell'in gönderdiği bilgiler hep kısıtlı ve iyimser havada idi.

Wegner ve Landgraf korku ve şaşkınlık içinde iki hafta geçirdiler. Nihayet birçok zorlamalar sonucu 23 Ağustosta Landgraf'a Hovell'in huzurunda bir muayene izni verildi. Prensese ise Landgrafi müziç bir müdahaleci olarak gördüğünü ona bayağı hissettirdi. Alman hekimleri Prensese o ve kocası için sanki zorla içeriye dalan yaratıklar olarak görünüyordu. Ona göre bu hekimler başarılı bir

geleceği ve Alman devletinin yönetimini ele almalarını mahvetmek istiyorlardı. Yıllarca beledikleri bu geleceği onlara verecek olan tek insan Mackenzie idi.

Landgraf ölü gibi bir yüzle muayenesini bitirdiğinde çok geç olduğunu ve son büyük şansın da kaçırıldığını anlamıştı. Tümör bir hayli büyümüş ve larinksin arka kısmını görmeği engellemişti. Sol ses teli artık hiç hareket etmiyordu. Hovell ise kitlenin büyüdüğünü görmediğini söyledi. Landgraf, Berlin'den hekimlerin getirilmesi için savaşmanın anlamsızlığını anlıyordu. Her teklif reddedilecek ve düşmanca görülecekti. Nasılsa Mackenzie her kötüye gidişi açıklayacak bir yol bulurdu. Landgraf, ilerisi için bulgularının sonucunu kağıda dök-tü. Hiçbir şey yapamadan olaya seyirci kalmak onu kahrediyordu. Fakat o da Wegner gibi Prusya töreleriyle yetişmiş biri olarak belli prosedürlerden dışarı çıkamıyordu. "Haşmetlilerin izni " olmadan Berlin'e aktaramıyordu. Wegner de kendine bir dayanak değildi. Sonunda şikayetlerini tekrar Semon'a bildirdi. Sonraki günlerde bana büyük bir hırs ve küçümseme ile anlattı ki, Semon hemen onunla ilgisini kesmiş. Bu arada Mackenzie prensese yeni bir hava değişimi öneriyor. Yeni hedef olarak da Tirollerdeki Toblach'ı seçiyorlar. Ağustos'un sonunda yeni bir muayene sonucunda ilk defadır ki kendi dönüş yolunu açık tutmayı dendi. Kraliçeye her ne kadar hastalık iyileşmiş olarak görünse bile belli bir nekahat döneminin gerekebileceğini, ama bunun sonunda da hayati tehlike arz edebilecek "multipl papillom" gelişebileceğini bildirdi. Bir kanser tanısının çok uzak olduğunu, fakat diğer kronik iltihaplarda da olduğu gibi, ileride kansere dönüşebileceği ihtimalini de gözden uzak tutmamak gerektiğini bildirdi. Tirol seyahatinden önce Berlin'e gönderdiği bildiri önemli bir şifaya gidiş şeklinde yorumlanacak şekildeydi. Bildiri şöyleydi: "Ekselans prens hazretlerinin sağlık durumu son zamanlarda iyi gelişmeler gösterdi. Ses tellerinin tam istirahati ve nemli ve soğuk havadan korunmaları önemli profylaktik etkenler olup bundan sonra bu hususlara dikkat edilecektir. "Wegner bir kere daha ayağa kalktı. Hiç olmazsa" sesin daha da kısıldığını" eklemesini söyledi. Landgraf bildiriye ancak öyle okumak mecburiyetinde bıraktı ki sanki hiçbir ilaveye gerek yoktu. Fakat bu böyle okurken zaten kanserin ümitsiz bir safha-

da olduğunu bildiği için, doğru olmayan bir iyimserliğin tanığı olmak onun kalbini parçalıyordu.

Bildiri 2 Eylül'de Almanya'ya ulaştığında yer yerinden oynadı. Prens sağlığına kavuşmuştu ve onu Mackenzie kurtarmıştı. Başta "Berliner Tageblatt" olmak üzere birçok gazete Bergmann'a karşı şikayetleri yansıtıyorlardı. Bergmann'ın sadece yanlış bir teşhis koymakla kalmayıp eğer Mackenzie müdahale etmeseydi, yapacağı ameliyatla prensi katledeceğini yazıyorlardı. Ayrıca İngiltere kraliçesi de Mackenzie'yi payelendiriyordu. Prensese yazdığı mektupta "Prens sağlığına İngiltere ve daha çok da sevgili Iskoçya'da kavuşması bizi büyük bir sevince boğdu" diyordu.

3 Eylül'de prens ve eşi Londra'yı terk etti. Seyahate çıkmadan önce de Wegner ve Landgraf'ın hizmetlerinden kesinlikle vazgeçti. Sadece genç Hovell refakat için öngörülmişti.

Wegner ve Landgraf Berlin'e geri yollandılar. Acı gerçek karşısında tamamen çaresizliklerinin bilincinde yola çıktılar. Dayanacakları hiç kimse kalmamıştı. Bergmann ve Gerhardt yapılan aşağılamalara ve suçlamalara karşı ancak kendilerini savunma gayretine düşmüşlerdi. Bu günlerde Bergmann'ı Berlin'de gördüğümde bana, eğer hemen teşhisinin doğruluğunu ve gösterdiğim yolları ispat edemezsem kaybetmiş bir adam olacağım diye dert yanıyordu.

Prens, prenses, saraylarının efradı ve Dr. Hovell 7 Eylülde Toblach'a vardılar.

Ben başlayan trajedinin bütün etaplarını o günlerde ve daha sonraları, erişilebilen en küçük detaylarıyla takip ettim. 1200 metre yükseklikte Toblach'ta onları güneş değil, şiddetle esen bir sonbahar rüzgarı bekliyordu. Sonradan Toblach'ta bana anlattıklarına göre daha Toblach'a varmadan kraliçeye bir telgraf gelmişti. Telgraf kötü hava şartlarını haber veriyor ve seyahatten önce onları uyarıyordu. Fakat prenses buna hiç aldırmadı. Berlin'de olaylar oluyor ve kocası hasta olduğu için onu tahata çıkmaktan uzaklaştırmak istiyorlardı. O en yüce idealinin tehlikede olduğunu gördüğü için hastayı hastalıktan önceki hastalık günlerindeki yaşam şekline zorluyordu. Açık havada kahvaltı, açık pencere önünde yaşam, adeti olduğu uzun ve hızlı bir yürüyüş ve politik konularda çok uzun konuşmalar.

Mackenzie 20 Eylül'de Toblach'a geldiğinde prensi yorgun, iştahsız, hafif bir ateş ve larinkste ödemle birlikte buldu. Fakat bu kötüleşmeyi o soğuk algınlığı olarak açıkladı ve onu güneye seyahat etmeye zorladı. Prensese Venedik'i çok sevdiği için Venedik'e gitmeyi önerdi. Orada 6 Ekim'e kadar kaldılar. Fakat şehrin canlılığı yeni yorgunluklara neden oldu. 7 Ekimde Lago Maggiore kenarındaki Bovenno'ya hareket ettiler. Mackenzie de yine oraya geldi. Şimdi ilk kez ama dolambaçlı olarak sol ses telinin tamamen hareketsiz olduğunu söyledi. Halbuki bunu Landgraf da İngiltere'de o kaderin döndüğü haftalarda çoktan tespit etmişti. Fakat sebep olarak Mackenzie yine iltihaptan, yorgunluktan, soğuk algınlığından bahsediyor, ama bu sefer hiç olmazsa prens ve prensesin yüzlerine karşı söylüyordu. Daha sonra da her sefer onu İtalya'ya kadar izleyen veya prensin kaldığı yerde onu bekleyen gazetecilere durumu böylece anlattı. Fakat 21 Ekim'de Münih'li Profesör Oertel'e dikkat çekici bir mektup yazdı. Mektupta şu cümle öne çıkıyordu.

"Vinchow, çok değerli teşhislerine karşı bu kez sadece negatif değerler verdi ve ben altı aydan beri kullandığım elektrikli koterizasyonun boşa gittiği şüphesinden kurtulamıyorum. Beni tanıyan hiç kimse Alman meslekdaşlarımla buluşmayı istemediğimi söyleyemez. Eğer herhangi bir uygunsuz belirti ortaya çıkarsa memleketinizin doktorlarıyla bağlantı kuracak ilk insan benim. "Mackenzie ayrıca bu mektubun açıklanmasına da karşı olmadığını yazıyordu. Bu mektup, gecikmiş bir bahane bildirme gayretini gösteriyordu. Mackenzie, bastığı zeminin sallandığını mı hissediyordu? Bu kadar uzun süre aforoz ettiği Almanların, kararlarında haklı olduklarını kabul etme saati gelmiş miydi?"

Mackenzie tekrar seyahate çıktı. Fakat daha on gün geçmemişti ki Hovell ilk defa kendi aldırılmaz iyimserliğinden korktu ve Londraya alarm çağrısı gönderdi.

Sol larinks duvarının ödemli ve şişkin olduğunu, ayrıca sağ ses telinin altında da bir kitlenin görüldüğünü bildirdi. Mackenzie tekrar İtalyaya varıncaya kadar prens ve prenses tekrar güneye, San Remo'ya hareket etmişlerdi. Prensese yepyeni bembeyaz parlayan yeşil bahçelerle, palmiye ve zeytin ağaçlarıyla çevrili Villa Zirio'yu kiraladı. Fakat da-

ha varır varmaz prensin larinksindeki ülser şeklindeki oluşum öyle büyümüştü ki, Hovell Londraya bir yıldırım telgraf çekti. 5 Kasım gecesi geç vakit Mackenzie San Remo'ya vardı. 6 Kasım sabahı ölü gibi beyaz bir yüzü olan prensin karşısında, alnında terlerle o da bembeyaz oturuyordu. Boğaz aynasını çıkardıktan sonra aslında çok konuşkan olan Mackenzie'nin sesi bir süre kesildi. Sıkıla sıkıla maalesef prensin larinksinde uygunsuz bir değişimin meydana gelmiş olduğunu söyledi. Bir an bir ölüm sessizliği oldu. Sonra prens büyük bir çaba harcayarak zor anlaşılabilir bir sesle sordu: "kanser mi? ". Tekrar bir sessizlik oldu. Sonra Mackenzie mırıldanarak : "Çok değerli ekselansları, ona çok benzediğini söylemeğe mecburum..." dedi. Bundan fazla bir şey söyleyecek durumda değildi. Biraz sonra ekledi: "Tabii tamamen emin olmak mümkün değil." Yine bir anlık suskunluktan sonra prens elini uzatarak Mackenzie'nin elini tuttu: "Bir süreden beri, ben de böyle bir şeyden korkuyordum. Bana karşı böyle açık davrandığınız için size teşekkür ederim Sir Morell" dedi. Çok gecikmiş bir açıklık için korkunç bir teşekkür. Mackenzie çıkıncaya kadar prens kendini tuttu. O çıkar çıkmaz da yıkıldı. Benzer sözlerle haberdar edilen prenses içeri girdiğinde onu ağlarken buldu. Şimdiye kadar ki ciddi, vakur tavrını bir kenara bırakmıştı. Kraliçe ona Mackenzie'nin tam emin olmadığını ve hiçbir mikroskopik bulgu bulunmadığını söyledi. "Böyle mikroskopik bir bulgu olmadığı sürece kanser de yoktur" diyerek, kendisine ve tanrıya sığınmasını söyledi. Sonra Mackenzie'nin yanına gitti. Kendi bulduğu mikroskopik bulgu olmadan kanser olamayacağı tezini öne sürdü. Ayrıca şişmiş ve ağır iltihaplı bir larinksten de bir doku parçası alınmasının herhalde mümkün olamayacağını Mackenzie'ye bildirdi. Böyle bir konuşmadan sonra Mackenzie diğer doktorlarla bir konsültasyondan vazgeçebilirdi. Ancak prensin bundan sonraki tedavisinin sorumluluğunu da tek başına taşımak korkusu fevkalade büyüktü. Tabii Gerhardt ve Bergmann'ın çağrılmasını reddetti.

Kendi yenilgisinin ve Berlinli doktorların zafarinin yaklaştığı bu anda bu iki hekime karşı duyduğu nefret herhalde çok daha artmıştı. Şimdi aniden sorumluluğu onunla paylaşmak isteyen Alman veya Almanca konuşabilen hekimlerle konsültasyon yapmayı istedi. Berlin'de Üniversite boğaz hasta-

lıkları kliniğinde tanınmış mütehasıs Profesör Fraenkel vardı. Fakat o genç bir Berlinli doçenti, Dr.Krause'yi seçti. Viyanalı boğaz uzmanlarından genç olanları tanımıyordu. Mecburen Viyanalı uzmanların senyörlerinden profesör Schrötter'i önerdi. Prens ikisini de onayladı. Gerhardt Bergmann olmasın da San Remo'ya kim gelirse gelsin kabulüdü.

Bu arada birdenbire kötüye dönen haberler Berlin'e ulaşmıştı. Doksan yaşındaki İmparator Wilhelm, birçok haberlerden şaşırılmıştı. Hemen torunu Prens Wilhem'i çağırarak güvenilir bir hekimle hemen San Remo'ya hareket etmesini ve babasının ne halde olduğunu öğrenmesini emretti. Tabii güvenilir hekim olarak sarayda akla hemen Bergmann geldi ama daha sonra Mackenzie ve prensi irrite etmemek için ondan vazgeçildi. Onun yerine Frankfurtlu Laringolog Dr.Schmidt genç prensle San Remo'ya hareket etti. 8 ve 9 Kasımda Schrötter ve Krause San Remo'da Hotel Mediterran'e geldiler. Mackenzie onları sinirli bir şekilde kendi astım sigarasını içe içe karşı tarafta bulunan Villa Zirio'ya götürdü. Prens onları ayakta karşıladı. Muayene hiç konuşulmadan sürüyor, fakat zorlukla bastırılan gerilimli bir atmosfer oluşmuş bulunuyordu. Kapı önünde prenses ileri geri yürüyerek donuk bir yüzle bekliyordu. Doktorlar aralarında tartışmaya çıkınca Schrötter çekinmeden vakanın kanser olduğunu ve buna karşı küçük bir şüpheye bile nasıl düşüldüğüne hayret ettiğini bildirdi. Mackenzie en son sığındığı görüşe uygun olarak her şeyin kanser gibi görüldüğünü ama mikroskopik bulgunun hiç bunu teyit etmediğini söyledi. Krause de inkar edemedi ve her ama her bulgunun kanseri gösterdiğini söyledi. Aynı akşam prens Wilhelm ve Dr.Schmidt San Remo'ya ulaştılar. Prens, Berlin'den gönderilen kendinin ve Mackenzie'nin çağırmadığı herkese, hatta kendi oğluna karşı bile kızgındı. Ve onlara, hiç olmazsa yaklaşmakta olan kötü sonu gösterecek herhangi bir dış görüntüyü engellemek için elinden gelecek her şeyi göstermeğe kararlıydı. Prens Wilhelm'in durumunun ciddiyetini anlayacağı onu üzüyordu. Fakat artık buna engel olması imkansızdı. Ayrıca Dr.Schmidt'in de kanser tanısını da onaylamasına da engel olamamıştı.

11 Kasımda hekimler kararlarını bildirdiler. Ka-

rar şöyleydi: Çok ileri dönemdeki larinks kanseri, Mackenzie'nin ısrarla larinksten yeni bir parça alınıp Virchow'a gönderilmesi teklifini Schrötter reddetti. Şimdiye kadarki mikroskopi sonuçları ne vermişti? Tecrübeleri her hekim için durum tartışmasızdı. Ayrıca hastalığın bu devresinde böyle bir girişimin, tümörün gelişmesini hızlandıracağı tecrübelerle de sabitti. Mackenzie boyun eğmeye mecbur oldu.

Bütün hekimler tedavi yöntemi olarak iki yol olduğunda birleşmekteydiler.

Bergman'ın Mayıs ayında teklif ettiği, kanserli larinks kısmının ameliyatla çıkarılması olasılığı, ta o zaman bile artık mümkün değildi. Şimdi ancak larinksin tümüyle çıkarılması bir şans verebilirdi. Bu şans da, tecrübeler göstermişti ki, böyle ağır bir ameliyatta önemini yitiriyordu. Mackenzie, yeni bir bahane bulmak için olacak, bütün gayretinin baştan beri prensi bu ölüm tehlikesi olan ameliyattan korumak olduğunu söylediye de Schrötter erken bir ameliyat ile kısmi bir rezeksiyon ve tüm larinks çıkarma arasındaki farkı hatırlattı. Sorumluluğunun bilincinde olan bir hekimin, hastasına bütün hakikati söylemek ve bir ameliyata razı olup olmadığını onun seçimine bırakmak mecburiyetinde olduğunu açık açık söyledi. Bundan dolayı da onun şimdi bile prene bu seçim hakkını açıklıkla anlatmasını istedi. Diğer herkes bunu onayladığı için Mackenzie de mecburen onayladı. Schrötter devamla, eğer prens bu çok büyük ve hayati tehlikesi olan ameliyatı kabul etmezse ancak ikinci bir yol kaldığını söyledi. Bu yolda sadece gelecek aylarda prensin hayatını biraz taşınabilir kılmaktan ibaretti. Eğer tümör boğulma yaratacak düzeye kadar büyürse larinks, adem elmasının altından cerrahi olarak açılır ve yapılacak trakeotomi ile yapay bir solunum yolu meydana getirilirdi. Tabii bu bir iyileşme değil, ölüm gelinceye kadar bir kolaylık sağlamaktı.

Schrötter prene durumu açıklamakla görevlendirildi. Bu görevini biraz hafifletmek için prene verilmek üzere de yazılı bir bildiri hazırladılar. Prens hekimleri, adeti üzere ayakta karşıladı ve Schrötter'in bildirisini dinledi. Önce Schrötter'in korkunç gerçeği biraz maskeleyerek için harcadığı çabayı hemen anlamadı. Zorlukla ve kısık bir sesle: "Sevgili profesör, söyleyin kanser mi?" diye sor-

du. Tıpkı vaktiyle Mackenzie'ye sorduğu ezici soru. Schrötter nefesini tuttu. Sonra kanser kelimesini kullanmadan, ama ne olduğunu gösterecek bir açıklıkla: "Haşmetmeap Prensim bu kötü huylu bir yeni gelişim" dedi. Prens arkasını dönüp yan odaya geçti. Kısa bir süre sonra bir hizmetli, prensin yazdığı bir kağıdı hekimlere getirdi. Üzerinde: "Ekotispasyon? Hayır. Trakeotomi? Eğer lüzum hasıl olursa evet" yazıyordu. Ölümü beklemeyi tercih etmişti.

15 Kasım'da Alman Kraliyet Bildirgesi aşağıdaki haberi veriyordu: "Tekrar yapılan muayeneler ve konsültasyon için toplanmış olan biz hekimlerce ekselanslarının larinks kanseri olduğu kesinlikle kabul edilmiştir. Tedavisi için de çeşitli imkanlar tartışılmış, ve ekselanslarına bu tartışmalar bildirilmiş, lüzumu olursa bir larinks kesisi önerilmiştir. İmzalar Morell Mackenzie, Schrötter, Schzader, Krause, Moritz Schmidt, Mark Hovell."

Bu bildiri Almanya'da ve dünyanın diğer ülkelerinde geniş bir yankı uyandırdı. Alman hekimler onurlarının kurtulduğunu hissediyorlardı. Fakat eğer sonuçsuz tartışmaların ve aşağılamaların biteceğini zannediyorlardıysa yanılıyorlardı. Prens'in inatçı gururunu hesaba katmamışlardı. Ayrıca Mackenzie'nin inadını ve büyük uğraşlarla basını kendi yanına alabileceğini de düşünmemişlerdi. O bütün bunlarla, her ne pahasına olursa olsun, şu nefret ettiği Almanlara karşı zafer kazanacağını gösterecekti.

Diğer taraftan kendi sorumluluğunun korkusuyla Schrötter ve Schmidt'in ricalarına uyararak ileride bir hava yolu açmak gerekirse Bergmann'ın hemen San Remo'ya gelebilmesi için Berlin'de hazır bekletilmesini, hatta çok çok acil durumda Bergmann'ın İtalyaya yetişmesine kadar bir boğulma tehlikesine karşı Bergmann'ın eski asistanı Braman'ın şimdiden San Remo'ya getirilmesini kabul etti. Prens de Schrötter ve Schmidt'in geri dönmelerinden önce istemeyerek de olsa bu öneriyi kabul etti. Ama şart olarak da kanser tanısının açıklanmamasını istedi. Fakat nasıl olduğu hiç bilinmeyecek bir şekilde kanser tanısı açıklanınca prenses deliye döndü. Onun önündeki tablo çok sarsıcı, hatta hasta edici bir durumdu. Hakikaten çıldırıcı izler taşımaktaydı. Sonunda kanser tanısının ilk şokunu üzerinden attı. Mackenzie'yi yeni

kaçamaklar, yeni rötuşlar bulmaya zorladı. Zaten Mackenzie de buna hazırdı. Kansere has olmayan yeni semptomlar buldu. Prens kanser hastası olmadığına inandırması uzun sürmedi ve onu bütün Alman hekimlerini reddetme isteği ile doldurdu. Prens şöyle diyordu: "Sadece Allah'a ve Sir Morell Mackenzie'ye güveniyorum". Bergmann'ın asistanı San Remo'ya geldiğinde de onu soğuk karşıladı. Çünkü ona göre Bergmann gereksiz bir ayrıntıydı. Ama birkaç hafta geçtikten sonra Mackenzie'de kendi kanser tanısını ima etti. 7 Ocak 1888 de "British Medical Journal" den dünyaya şöyle bir bildiri açıklandı: "Güvenilir kaynaktan memnuniyetle öğrendiğimize göre Kasım ayı başında büyük paniğe sebep olan semptomlar hemen hemen kaybolmuş durumdadır." Bu bildiri prensin ağır bir baş ağrısı, ateş ve solunum yetmezliği nöbetinden hemen birkaç gün önce açıklanmıştı. Bramann için içine girmek için boşuna uğraşıyordu. Nefes yolunu çok acil durumda açmaya mecbur olmamak için Bergmann'ın vakitlice çağrılmasını rica ediyordu. Fakat buz gibi reddetme ile karşılaşılıyordu. Şubat başlarında nefes darlığı prensi uykusundan etmeğe başladı. Yatakta dimdik oturuyordu. Fakat hala buz sararak tümör gelişimi bastırılmaya çalışılıyordu. Tabii boşuna, 8 Şubat gecesi prens, gece hizmetlisinin yatağının önüne dikildi: "Artık dayanmıyorum. Boynuma bir sargı yap" diye inledi. Ertesi gün öğleden sonra bir boğulma nöbeti geçirdi. Bramann, Bergmann'ın çok acele haberdar edilmesini istedi. Fakat dikkate alınmadı. Bunu çok korkunç bir gece izledi. Buzlu sargılar hiçbir etki yapmıyordu. Her zaman sessiz, hoşgörülü ve her şeyi kabullenen Kessel şehri komutanı şimdi hiddetten kızarmış yüzü ile Mackenzie'nin karşısına dikildi: "Eğer şimdi hemen Bramann'ı çağırmasanız Divan-ı Harbe verilmenizi sağlayacağım" Nihayet Mackenzie Bramann'a koştu. Prens derhal bir solunum yolu açmasını istedi. Hemen villaya koşarken de Bergmann'ın derhal haberdar edilmesini istedi. İsteddiği kabul edildi. Hemen bir telgraf çekildi. Saat 09.20 idi. Fakat sonradan tespit edildiğine göre telgraf saat 13.00 de hala San Remo'dan çıkmamıştı. Bramann'dan herhangi bir haber çıkmasını boşuna bekledi. Fakat boşuna beklediğini de bilmemekteydi. Saat 15.00 de bu baskı altındaki, genç, sıkılgan, muhite yabancı ve çevreyi düşmanca hislerle dolu bir çevrede, çıkışı

olmayan bir zorunlulukla tek başına ve şefi olmadan müdahale ile karşı karşıyaydı.

Prens boğulma hırıltıları, villanın koridorlarına kadar taşmaktaydı. Mackenzie Bramann'a: "Eğer ameliyat etmezseniz hiçbir sorumluluk taşımam" dedi. Bramann Mackenzie'ye cevap vermekten vazgeçti. Aletlerini villaya getirmelerini söyledi. Orada ameliyatı yapacağı bir masa temin etmelerini istedi. Fakat her kelime ve her hareketi çığınca bir güvensizlikle takip eden Mackenzie ve prenses bu masa isteğini reddettiler. Ameliyatın rahat bir yatakta yapılmasında ısrar ettiler. Bramann yatağın çok geniş ve alçak olduğunu ve ameliyatı engelleyeceğini boşuna savundu. Yatak salona getirildi ve bir pencerenin yanına çekildi. Orada toplananlar şunlardı: Prens, Bramann, Mackenzie, Mark Howell, Dr.Krause ve o sırada prensesin çevresinin askeri doktoru olan Dr. Schrader. Bramann, diğer hekimlerden kloroform anestezisi için kendisine yardımcı olmalarını ve gerekli hazırlığı yapmalarını istedi. Fakat Mackenzie prensese koşarak her türlü narkozu protesto ettiğini, narkozun hayati tehlike taşıdığını söyledi. Hiçbir İngiliz cerrahın narkoz altında trakeotomi yapmadığını bildirdi. Prens gözünü kapalı ona katıldı. Bramann dörtüzdenden fazla çocuğa ve yetişkine kloroformla anestezi uyguladığını söyledi. Eğer prensin hayati sorumluluğu ona yüklenecekse onun alıştığı usulle çalışmasına müsaade edilmeliydi. Ama Bramann'a sadece Schrader arka çıktı. Howell Mackenzie'nin tarafını tuttu. Keza Krause de onlara katıldı. O zaman Bramann da itiraz etti: "Öyleyse ameliyatı ben yapmam. Başka bir doktor yapsın". Prens çaresizlik içinde bir onun yüzüne bir ötekilere bakıyordu. Fakat canı ile uğraşan prens için ameliyatı ha o yapmış, ha başka biri; ha anestezi verilmiş, ha verilmemiş artık hiç fark etmiyordu. Sürüklenerek salona girdi ve elini Bramann'a uzattı. Çok zorlukla ve çok zor anlaşılacak bir sesle: "Hemen beni ameliyat edin, kendimi sizin ellerinize bırakıyorum. Hangi şekli uygun görüyorsanız öyle yapın."

Bramann sonradan bana olayın gidişini ayrıntılarıyla anlattı. Birinin kendine asiste etmesini istemişti. Ama sadece Schrader Ustrumentar olarak girebilecek durumda olduğunu söyledi. Hiç kimse narkozu üzerine almak istemiyordu. Mackenzie

sadece kendini sorumluluktan kurtarmayı düşünüyordu. Bramann için narkozu üstlenmekten başka çare kalmamıştı. Birçok kere sollunum durdu. Fakat ondan sonra çabuk ve sorunsuz derin bir anestezi sağlandı. Ancak o zaman Krause hiç olmazsa narkoz maskesini ve hastanın başını tutmak için kendini hazır hissettiğini bildirdi.

Kesinin yapılacağı bölgenin kasları çok kuvvetli idi. Bramann ameliyat bölgesini dezenfekte etti. Sonra boynun orta çizgisinde yukarıdan aşağıya on santimlik bir kesi ile deriyi geçti. İlk kanama gördüğü anda Krause prensin başını bıraktı. Bramann prensin başını daha sıkı tutması ve narkoz anestezisine dikkat etmesi için Krause'yi sertçe uyardı. Kanamayı durdurdu ve nefes borusunu açtı. İki ekartör yardımı ile kesiyi kenarlara doğru çekti. Aynı anda prensin ciğerleri havayı cılgınca emdi. Bramann büyük bir gümüş kanülü nefes borusunun içine yerleştirdi, yarayı çepeçevre iyodofomlu gazla tıkadı ve üstüne basit bir kapama kapattı. Tam tamına yirmi dakika sürmüştü. Birkaç saniye sonra prens narkozdan uyandı. Haftalardan beri ilk defa serbestçe soluyordu. Bunu hemen fark etti ve hemen Bramann'ın ellerini sıktı. Ona teşekkür etmeyi düşündü, fakat aklına geldi ki artık hiçbir zaman konuşamayacaktı. Çünkü artık nefes gırtlaktan geçmeyecekti. Bundan sonra artık hiç vazgeçmeyeceği bir not defteri istedi. Bramann'a teşekkür cümleleri yazdı. Prens de ona katıldı. Daha sonra prensi yatak odasına taşıyanlara nezaret etti.

Bu sırada Bergmann onu San Remo'ya çağırın telgrafı alalı bir saat kadar olmuştu. Seyahat için hazırlıklarını yaparken de trakeotomi yapıldığı haberi Berlin'e ulaştı. Yaşlı kral Bergmann'ı çağırttı. Tereddütte olan Bergmann'a herşeye rağmen hemen San Remo'ya gitmesini ve yara kapanıncaya kadar da prensin yanında kalmasını emretti. Ayrıca bu andan itibaren devamlı kendisini ve ne zaman mümkün ise hemen prensi Berlin'e gelmeye hazırlamasını da emretti.

Bergman Dük Radolinsky ile yola çıktı ve 11 Şubat'ta San Remo'ya vardı. Hotel Mediteranne'de küçük bir odaya yerleştirildi. Prensesein Bergmann'a karşı içgüdüsel müdafaası daha da artmıştı. Hiçbir şey onun körü körüne Mackenzie'ye inşından caydıramazdı. Bergmann onun huzuruna

çıktığında prenses gayet soğuk bir ifadeyle ameliyatın bittiğini ve onun lüzumsuz yere böyle uzun bir yolu boşuna geldiğini ifade etti. Ve hemen Bramann hakkında söyleyecek daha iyi bir şey yokmuş gibi sözü onun kloroform kullanmasına getirdi. Bergmann'dan bunun büyük bir hata olduğunu söylemesini arzu ediyordu. Bergmann inandığı şekilde konuştu: "Majesteleri Bergmann kloroform kullanmasaydı bu çok ağır bir suç olurdu." Prens önce sustu. Sonra: "Ümit ederim ki trakeotominin tam zamanında, ne daha erken ne daha geç yapıldığı fikrine katılırsınız." Bu sözler onun Mackenzie'nin oynadığı kumarın bilincine vardığını gösteriyordu. Bergmann hafif bir reverans yapıp sustu. Sonra prenses Bergmann'ı yastıklara gömülmüş prensin yanına götürdü. Prens konuşmadığı için Bergmann'ın elini tuttu ve uzun uzun sıktı. Odadan çıktıktan sonra prenses: "Ne kadar iyi olduğunu siz de görüyorsunuz değil mi? Kanül ondört gün kalınca ümit ediyorum ki perikondrit'in ödemi tamamen geçmiş olur" dedi. Kasım ayındaki kesin teşhisten ve kanserden bir tek laf bile yok. Bergmann anladı ki prenses, Mackenzie'nin bir zamanlar koyduğu perikondrit ve gırtlak iltihabı teşhislerinden başka hiçbirşey kabul etmiyordu. Mackenzie'nin bu teşhisleri geri dönmüştü.

Yaranın iyileşmesi memnuniyet verici bir seyir takip ediyordu. Prensın yanında devamlı bir doktor bulunuyordu. Doktorlar her altı saatte bir, nöbeti bir sonrakine devrediyordu. Bunlara Bergmann ve Bramann da dahildi. Bergmann ve Bramann çok sıkıntılıydılar.

Bu sıkıntıları sabırlı bir hasta olan presten çok, bitişikteki salonda yatmakta olan prenesten gelmekteydi. Gece yarısı bile kalkıp içeri geliyor, termometreye bakıp odanın sıcaklığını ayarlıyor, etrafa ökaliptus ve kolonya püskürtüyordu. Prene karşı tutumu, sınırsız sevgi ve bakıcılık gösterisi yanında emredici tavırları hekimleri çok rahatsız ediyordu. İlkide birde: "Öksürdü mü? Çok fazla öksürüyor mu?" gibi soruları da dik kafalı optimisliğine karışıyordu. Prens hakikaten öksürüyordu. Öksürükle birlikte kanülden kanlı bir ifrazat ve dökülen doku parçacıkları da dışarı atılıyordu. Bergmann ve Bramann bu ifrazattan mikroskopik muayeneler yaptı. Hemen hemen bütün preparatlarda 3,4 hatta 8 tane konsantrik tabakalı küre biçimli

soğan tabakaları gibi düz epitel tabakalı, kanser boncuğu veya kanser incisi diye adlandırılan kürecikler gördüler. Elllerinde Virchow'un hiçbir zaman bulamadığı bu kesin kanser delilleri vardı. Virchow'un bunları bulamayışı çok uzun süre Mackenzie'nin şahidi oldu. Krause'yi çağırıp ona bulguları gösterdiler. Tabii Krause'nin de bu bulguları hiç olmasa onların huzurunda kabul etmekten başka çaresi kalmadı. Fakat Bergmann ve Brann, Mackenzie ve Howel'i de çağırarak isteyince Krause onların gelmesine karşı çıktı. Sebep olarak ta onların mikroskopiden anlamadıklarını gösterdi. Mikroskopi İngiltere'de cerrahların değil, anatomistlerin işiydi. Ama şurası muhakkak ki Mackenzie kanser teşhisini doğrulayan bir bulguyu görmek istemeyecekti. Bergmann'ı günlerdir rahatsız eden düşünce prensin öksürüğü ile çıkan parçacıkların solunum yollarının daha aşağılarına inebileceği ihtimali idi. Bundan başka onun düşüncesine göre prens artık ne boğaz hastalıkları uzmanlarının ve ne de cerrahların elinde kalmamalı, vücudun çöküşünü mümkün olduğu kadar uzatacak genel bir pratisyenin eline bırakılmalıydı. Mackenzie'nin her gün gırtlığa üflediği ve ne olduğu bilinmeyen bir tozun hiçbir tesir göstermediği, mide-barsak şikayetleri ortaya çıktı. Mackenzie'nin sıkıştığı bu anı fırsat bilen Bergmann tecrübeli bir dahiliyecinin çağırılmasını istedi. Mackenzie hemen kabul etti. Ama bir şartla. Bu dahiliyeci sadece akciğerleri muayene etmeli ama gırtlak hastalığı hakkında bir teşhiste bulunmamalıydı. Bunun üzerine Alman dahiliyeci Kussmaul telgrafla San Remo'ya çağırıldı. Kussmaul 25 Şubat akşamı geç vakitte San Remo'ya vardı. Prens birkaç saatliğine kalkmış ve Villa Zirio'nun terasına çıkmıştı. Fakat şiddetli baş ağrıları vardı ve bu ağrılar ilaçlarla geçici olarak biraz hafifliyordu. Kussmaul, hastanın ümitsiz görüntüsü ile şoke oldu. Akciğerlerde şüphelenecek bir şey yoktu, tabii henüz röntgen ışınları bulunmadığı için akciğer hastalıklarının teşhisi de pek parlak değildi. Fakat Mackenzie'nin şiddetle karşı çıkmasına rağmen Kussmaul gırtlığı muayene etmekten vazgeçmedi. Daha önce Bergmann'dan hiçbir izahat almadan nekroz döneminde bulunan bir larinks kanserini teşhisini koydu. Dökülen parçacıklar nefes borusuna giriyor ve bunlar öksürükle kanülden dışarı atılıyordu. Bunun üzerine Mackenzie, eski taktiğine

geri döndü. Ona göre bu belki de hakikaten kanser olabilirdi ama henüz hiçbir deneyimli anatomist bu hücrelerin kanser hücresi olduğunu söylememişti. Bu cümleyi mikroskobu üzerinden Bergmann'a bakarak vurgulamıştı. Eğer Virchow böyle hücreler tespit ederse elbette kendisi de bu teşhis karşısında eğilirdi ve prensin Almanya'ya dönmesini onaylardı. Bergmann ve Kussmaul, Virchow'un Mısır'da bulunduğu, onun yerine en az onun kadar isim yapmış anatomist ve patolog Profesör Waldeyer'in görevlendirilmesini teklif ettiler. Mackenzie kabul etti ve Waldeyer'in kararına uyaçağını söyledi. Fakat onun için söz vermek çok ta önemli değildi. Nitekim daha Kurssmaul'un geldiği günün akşamı prensesin açıklaması geldi: Ben profesör Kussmaul'un fikirlerine inanmıyorum. O çok eski ekolden kalma zavallı yaşlı bir ihtiyar." Sonra Bergmann'ı çağırttı. Ona: "Dün yaranın iyileştiğini söylemişsiniz değil mi?" Bergmann: "Hakikaten yara çok çabuk nedbeleşti" diye cevapladı. Prens: "Eh. Durum böyle olunca herhalde Bergmann'ı da alıp yakında gidersiniz".

Bergmann anlamıştı ki prenses, kendi hayal ettikleri patolojik teşhisi bozan bu realist Berlinlileri artık San Remo'dan kovmak istiyordu. 27 Şubat sabahı prenses memnuniyetsizliğini daha açık bir şekilde ortaya koydu: "Mackenzie, siz burada olduğunuz sürece perikondritte karşı kullanacağı tedaviye başlamak istemiyor. Kendisi gırtlak hastalıklarından anlamayan bir doktorun, kontrolör gibi başında durmasını çok rahatsız edici buluyor." Bergmann: "Emredersiniz. Berlin'e müracaat edip beni geri almalarını rica edeceğim." Bergmann o anda içinde uyanan hislerden kırgınlığın mı yoksa acımanın mı daha kuvvetli olduğunu bilemedi. Hemen o akşam her şeyini hazırlamış olarak San Remo istasyonunda bulunuyordu. Kendisini, tek trajik figürü prens olan bir dramdan çıkmış ve serbestleşmiş olarak hissediyordu. O esnada bir ulak kendisine bir telgraf ulaştırıldı. Telgraf San Remo'da kalması için kralın emrini bildiriyordu. Kral kendini ölümcül hasta olarak kabul ediyor ve ölmeden önce prensi bir daha görmek istiyordu. Torunu prens Wilhelm'i babasını Berlin'e dönmesini temin için yeniden San Remo'ya göndermek istiyordu. Bergmann keyifsiz bir şekilde Hotel Meditenance geri döndü. Oradan kralın özel doktoru Leuthold'a bir telgraf gönderdi. Telgrafta eğer Wal-

deyen'e kanser tanısını kesin olarak onaylaması emredilip Mackenzie ve prensesin sığınacakları bir yer bırakılmaması temin edilmezse prensin gelmesinin boşuna olacağı bildiriliyordu. Bergmann'ın arzusu derhal yerine getirildi. 2 Mart günü prens Wilhelm San Remo'ya geldi. Annesi onu pek soğuk karşıladı. Onu mümkün olduğu kadar babası ile görüştürmemeye çalıştı. Fakat bu çabası, profesör Waldeyer'in 3 Mart günü San Remo'ya ulaşması ile sonuçsuz kaldı. Waldeyer 5 marta kadar prensin öksürükle çıkardığı parçacıkları çok büyük bir titizlikle inceledi. Sonunda bulgularını bir raporda topladı: "Tespit edilen konsatrik elemanlar (soğan, inci, tıpa) kesinlikle kankroid cisimcikler olup bir kanser oluşumundan gelmektedirler. Bu kanserimsi oluşumda çok yaygın bir nekroz ve doku harabiyeti bulunmaktadır. Bu harabiyet artık gırtlığı da atake etmiştir."

Waldeyer bulduğu sonuçları Mackenzie'ye Almanca ve İngilizce olarak bildirdi. Mackenzie arka arkaya sigara içmekteydi. Sonunda: "Peki, kanser olduğunu kabul ediyorum" diyerek odadan çıktı. Waldeyer artık Mackenzie'yi nihayet ikna ettiği fikrinde idi. Bergmann bile bir an buna inanmıştı. Fakat bu inanç çok çabuk kayboldu. Hemen o akşam Bergmann, Mackenzie'nin prensese gittiğinden haberdar oldu. Prensese Waldeyer'in kanser hücreleri tespit ettiğini söylemişti. Ona göre kendisi ile Berlinli doktorlar arasında kanserin değerlendirilmesi ve tedavisi konusunda çok büyük radikal farklar vardı. Kanser ilerlemesi hakkında sadece olumsuz fikirler taşıyan herhangi bir doktorun kendilerini rahatsız etmesine dayanamıyordu. Tabii bütün bu olanlardan sonra prensin de kayıtsız şartsız ona katılması gayet olağandı. Bergmann'a San Remo'yu terk etmesi arzusunu tekrarladı. Son anda prens Wilhelm ve Bergmann, eğer daha ağır semptomlar ortaya çıkacak olursa prensi Almanya'ya dönmek için zorlamak üzere Mackenzie'den söz aldılar. Fakat bu sefer de yine kaderin başka bir yol çizdiğini Bergmann bilmiyordu. Martta San Remo'dan Berlin'e gitmek üzere trene bindiğinde Kral Berlin'de üç günden beri ateşli olarak yatmaktaydı. İki gün sonra martta boynundaki kanülü sakalının arkasına saklayıp Villa Zirio'nun bahçesinde dolaşmakta olan prens gümüş bir tepsi içinde bir telgraf getirdiler. O sadece ilk satırını okudu: "Majesteleri Kral Fried-

rich Wilhelm", sonra telgrafı tepsiye bıraktı. Babası ölmüştü. Ölümcül prens artık kraldı, prenseste kraliçe Berlin'de şimdiye kadar böyle şiddetli bir kış görülmemesine ve havanın çok soğuk olmasına karşılık artık Berlin'e dönmek bir mecburiyet olmuştu. O günlerde ben iki haftadan beri Berlin'de bulunuyordum. Buz gibi bir rüzgar esiyor ve kar bulutlarını önünden sürüklüyordu. 11 Mart 1888'de tamamen karla kaplı Berlin-Westend istasyonunda yeni kral Friedrich'in gelmesini bekleyen insanlar arasında ben de bulunuyordum. Kral bir gün önce San Remo'dan özel trenle hareket etmişti. Treni Münih'te uzun bir süre durmak mecburiyetinde kalmıştı. Bismarck, kral ailesini karşılamak için Leipzig'e kadar gelmiş, fakat yollarda kar dolayısıyla uzun süre rötat yapmak zorunda kalmıştı. Nihayet tren Berlin - Westend'e vardığında gece yarısı olmak üzereydi. Kar fırtınası tamamen ortalığa hakim olmuştu. Buna rağmen beklemekte olanlar hep orada kalmışlardı. Gazetelerde her gün böyle bir şeyler yazılması sebebiyle hiç olmazsa kendi gözleriyle kralı görüp, hakikaten ölümcül hasta olup olmadığı hakkında bir fikir edinmek istiyorlardı. Fakat trene yaklaştırılan bir çadır girişinden alelacele kralın arabasına geçmesi bütün bekleyenleri hayal kırıklığına uğrattı. Ben de aynı durumda kaldım. Belki en öndekiler yüzünün bir parçasını görebilmişti. Belki de bu ısırtıcı ayaz, yüzüne hafif bir kızarıklık vermişti. Bu bile hemen o gece kralını sağlıklı ve güçlü kuvvetli gördüğünü ve herhalde Mackenzie'nin haklı olduğu görüşünü bütün Berlin'e yaymakta gecikmedi. Kral, bütün muhafızları eşliğinde, kral çifti için alelacele hazırlanmış eski Şarlottenburg şatosuna hareket etti. Şato on yıllardan beri ihmal edilmişti. Sararmış duvarların sıvaları kabarmıştı. Aydınlatma kötüydü. Şömineler ısıtmıyordu. Kralın yatak odasına hiç olmazsa belli bir sıcaklığa ulaştırabilmek için demir bir soba kurulmuştu. Hasılı, kralı bir hayalet şatosu beklemekteydi.

Çok büyük bir törenle babasının toprağa verilmesini ancak ayaktan, seyirci olarak takip etti. Cenaze alayı Charlottenburg şatosunun pencereleri önünden geçerken, soğuktan buhar tutmuş, sık sık bu buharları silinen camların ardında kralın silueti görülüyordu. Bu sefer yüzüne baktım. Gördüğüm sadece zayıf, ölü solgunluğunda bir hayaletti. Hemen yakınında, Howell ile birlikte şatoda kalmak-

ta olan Mackenzie vardı. Yeni kraliçe San Remo'da iken kraliyet yetkilerini kullanarak kralın bütün bakım ve tedavilerini yürütmek işini nihayet tamamiyle Mackenzie'ye vermişti. Ama sadece tek taraflı olarak tercih edilen İngiliz doktorlarına ve kraliçeye karşı kamuoyunda duyulan düşmanlık dalgası belirtileri kraliçeyi huzursuz etmiş ve evvelce İngiltere'ye gidişte onlara refakat etmiş olan Wegner'e ve nefret ettiği Bergmann'a kısıtlı bir muayene izni vermeğe mecbur olmuştu.

Mackenzie taraftarı Alman, internasyonal gazetelerin muhabirleri onu takip ederek Berlin'e gelmişlerdi. Ben Berlin'de Mackenzie'nin yüzünü göremeden bu muhabirlerden birçoğuna rastladım. Mackenzie'nin kendilerini düzenli olarak kabul ettiğini ve yorumlarını dikte ettirdiğini inkar etmediler. Onların verdikleri havadislerle kral memnun oluyor ve kendini iyi hissediyordu. Hava haftalarca aynı soğukluğunu koruduğu için saraydan çıkamıyorsa da sabahtan akşama kadar çalıştığını, çok az öksürdüğünü, artık balgam çıkarmadığını, çalışma aralıklarında park tarafındaki kraliyet portakal bahçesinde bulunan camla kaplı bölmede gezintiye çıktığını yazıyorlardı. Şatonun parmaklıkları ardında biriken ve gündün güne sayıları artan insanlar, ancak kralın profilini görebiliyorlardı. Fakat gazete haberleri onların arzuladığı güzel hayalleri besliyordu. Her ne kadar inanılmaz görünüyorsa da haftalar geçtikçe kralın hastalığının sahidan kanser olmadığı fikri kuvvet kazanıyordu. Fakat durum tam tersine idi, 18 Martta Bergmann'ın, kralı muayene etmesine izin verilince Bergmann gırtlaktaki olayın çok ilerlemiş olduğunu, nefes borusunda ta kanülün altına kadar inen ilerlemiş bir sertlik bulunduğunu gördü. Balgamın kesilmesi söz konusu değildi. Balgamdan yapılan mikroskopik incelemede şimdiye kadar tespit edilenden çok daha fazla "kanseri incileri" görüldü. O zamanlar Bergmann benim de preparatlara bakmamı sağladı. Bu konuda kimseyle tartışmaya girmeyecek kadar bulgularından emindi. 25 Martta Bergmann'a yeniden muayene izni çıktı. Tümörün aşağı doğru daha da büyüdüğünü tespit etti. Daha sık ve daha şiddetli baş ağrısı nöbetleri geliyordu. Bu halde bile Mackenzie ile konuşulmuyordu. Fakat Kral 29 Martta öksürükle nekroze bir kıkırdak parçası çıkarınca Mackenzie hemen menzile girmişti. Hemen kıkırdak parçasını kraliçeye göstermiş ve bunu

kendi teşhisi olan kötü huylu olmayan kıkırdak iltihabını doğrulayan bir kanıt olarak izah etmişti. Kraliçeye birlikte krala da kendi ahlaksız iyimserliğini aşılarmıştı ki kral, General Winterfeldt'e yazdığı bir pusulada şöyle diyordu: "Perşembeden beri meydana gelen kriz, doktorlarımı çok iyi ümitlere boğdu."

Tam bu günlerde hava değişti. Ortalık ısındı ve güneş çıktı. Kutsal Karfreitag günü öğleye doğru kral ilk defa dört atlı açık arabasıyla "Unter den Linden" caddesinde gezintiye çıktı. Haber fırtına hızıyla her tarafa ulaştı. Mesela ben kralın görüldüğünden bir dakika sonra haberdar oldum. Az sayıdaki telefonlar zaferi müjdeliyordu. Berlinliler kitleler halinde bir araya geliyordu. Bütün çiçekçilerdeki çiçekler bir anda bitmişti. Kral düzgün bir şekilde ve inanılmaz bir diklikle oturuyordu. Uzun sakal ve bıyığı ve yüksek başlığı, yüzünün sadece küçük bir kısmını açık bırakmıştı. Fakat görünen bu kısım zayıf ve mum gibiydi. Sakalın arkasında gizlenen kanülden çıkan eziyetli hırıltılar tabii ancak çok çok yakınından duyulabilirdi. Bütün bunlara rağmen güneş ve çiçekler iyimser bir etki yapıyordu. İşte o zaman insanların özlem ve arzu duygularına kapılıp nasıl yanıldıklarına bir kere daha şahit oldum. Hava bir süre daha iyi gitti. Kral sık sık şehire iniyordu ve böylece iyileşmenin devam ettiğine dair bildirimler artıyordu. Halbuki Bergmann 8 nisanda Kanülün altında da sertleşmeler tespit etti. Kanülün bulunduğu bölge çepçevre şişmiş ve kabarmıştı. Lenf bezleri büyümüşü. Fakat bunlara rağmen Mackenzie şöyle diyordu: "Bu kesinlikle kanser değil, sadece yara etrafındaki granülasyonlardır." Bergmann ise Mackenzie'nin kullandığı kanüllerin kısa olduğunu, tümörün büyümesi ile bunun nefes borusundan dışarı atılabileceğini söylüyordu. Mackenzie buna aldırmıyordu. Beş gün sonra, 12 nisanda Bergmann, kraliyet hastabakıcısından kralın çok zor nefes alabildiğini öğrendi. Kanülün çıkarılıp temizlenmesinden sonra tekrar yerine takılmasının çok zor olduğunu söylüyordu. Öğleden sonra saat üçte bir faytoncu Bergmann'ı arıyordu. Sonunda onu bir oteledeki konsültasyonda buldu ve ona Mackenzie'nin yazdığı notu ilettili: "Kanül dolayısıyla, sıkıntılarımız var. Mümkün olduğu kadar çabuk benimle birlikte kralı görmeğe gelerseniz size minnettar olurum". "mümkün olduğu kadar çabuk" keli-

melerinin altı çizilmişti. Bergmann hemen aletlerini almak için Bramann ile beraber evine gitti. Orada da hemen telefon geldi. Notu alıp almadığı soruluyordu.

Charlottenburga vardığında Bergmann, Kralın lobisinde Mackenzie'yi Berlinli alet yapıcısı Winter'in bir ustasıyla beraber buldu. Bir kurşun boruyu bükmeye çalışıyorlardı. Öyle bir şekil vereceklerdi ki bu kalın ve uzun kanül kralın nefes borusuna sokulabilirdi. Bitişik odadan kralın hırıltıları duyuluyordu. Kısa kanül artık nefes borusuna ulaşmıyordu. Bergmann, uzun bir kanülü beraberinde getirmişti. Bergmann ve Bramann, kralı bir sandalyede oturur buldular. Yanakları ve dudakları çoktan morarmıştı. Bergmann, tümörün iyice geliştiğini gördü. Trakeotomi yarısından nefes borusunun arka duvarını görmek mümkün değildi. Her taraf şişmiş ve yapışmıştı. Bergmann, getirdiği uzun kanülü takmak istediye de başaramadı. Mackenzie'ye ancak bir yol kaldığını, kanülü sokabilmek için trakeotomi yarasını ekartörlerle yanlara çekmekten başka çare olmadığını söyledi. Mackenzie bu zor durumda her şeye razıydı. Bramann ekartörü tutuyordu. Hafif bir kanama oldu. Sonra kanül yerleştirilebildi ve kral boğulmaktan kurtarıldı.

Bergmann sonradan duydu ki kralın günlerden beri ateşi olmasına rağmen onu halka göstermek için defalarca Berlin'e gidilmişti.

Kralın boğulmaktan kurtarılması ve bu acil durumun atlatılmasından sonra Mackenzie hemen, Bergmann'ın artık orada kalmasının istenmediğini belli etmişti. Buna rağmen Bergmann ertesi gün öğleye kadar orada kaldı. Kralın ateşi 38 derecenin üstüne çıkmıştı. Fakat Mackenzie günlük Berlin turunda ısrar etti. Kanülün değiştirildiğine dair beyanat verilmesini de kabul etmedi. Eğer kralı Berlin'de halka gösterirlerse halkın rahatlayacağı tezini tekrar etti. Kraliçenin buna bir diyeceği yoktu. Hastanın ateşi akşama titremelerle daha da yükseldi. 15 Nisan'da 39 derecenin üzerine çıktı. 17 Nisan'a kadar da pek az düştü. Berlinli profesörler Senator ve Leyden konsültasyona çağrıldı. Konsültasyonda Mackenzie bu ateşin, Bergmann'ın kanülü zorla sokması sonucu meydana geldiğini söylemesini Bergmann şaşkınlıkla dinledi. Ateş ve baş ağrısının daha önceden de var ol-

duğuna ise hiç değinmemişti. Bergmann hastalığın kötüleşmesinin Mackenzie tarafından kendi üzerine yıkılmak istendiğini fark etti. Belki de bundan dolaydır ki böyle bir suçlanmaya maruz kalmamak için kanserin normal gelişiminin beyan edilmesi mecburiyetini duydu. Nitekim birkaç gün sonra "Kölnische Zeitung" ve diğer birkaç Alman gazetesi Bergmann'ın kanülü değiştirdiğini bildirip bu girişimini vurguladı. Eminim ki bu bilgi Bergmann kaynaklıydı. Bu özel durum gösteriyordu ki Bergmann işin doğrusunu halka bildirme yoluna gidiyordu. Ama böylece de eski tıbbın koyduğu susma mecburiyeti yasadını da çiğnemiş oluyordu. Mackenzie'nin reaksiyonu çabuk oldu. O gazetelerden kendi bildiri ve açıklamalarını yazmalarını talep ediyordu. Bu açıklamalarda Mackenzie, Bergmann'ı kaba hareketleriyle Kralı yaralamak ve bir doku hücreleri iltihabına sebep olmakla suçluyordu. Bunu "British Medical Journal" harfi harfine şöyle yazıyordu: "Gerçekçi bir kaynaktan öğrendiğimize göre 12 nisan'da yapılan kanül koyma girişiminde kanül yanlış yere sokulmuştur. Bu da burada ki kabahatin İngiliz doktorlarında olmadığını gösterir."

O günlerde Bergmann'ı Berlin'deki Friedrich Karl-Ufer' deki evinde ziyaret ettim. O da bana tıpkı Bramann gibi, olayların yukarıda yazıldığı gibi cereyan ettiğini söyledi. Ona inanmamak için hiçbir sebep bulamadım. Nitekim sonradan da doğruluğu kanıtlandı.

25 Nisan'da Bergmann Mackenzie'ye bir mektup yolladı ve o mektupta Mackenzie'nin bütün tıbbi etiklere, tıbbın sır saklama mecburiyetlerine aykırı hareket ettiğini ve kendisi hakkında halka yanlış bilgiler vermesi dolayısıyla istikbalde onunla bir daha konuşmak istemediğini bildirdi. Aynı zamanda kraliçeden de kendisini görevden affetmesini rica etti. Kraliçe de bu arzuyu seve seve kabul etti. Bergmann'ın yerine cerrah Bardeleben geldi. Bardeleben hiç ön plana çıkmadı. Kralın yavaş ve emin adımlarla nasıl ölüme gittiğini kendi not defterine kaydetmekle yetindi. Mayıs başında kanser hastalarının son günlerinde sıkça görüldüğü gibi aldatıcı bir iyileşme oldu. Ateş kayboldu. 16 Mayıs'ta kral bir defa daha parkta oturdu. Takiben günlerde midilli atlarının çektiği küçücük alçak bir araba ile etrafta dolaştı. Bürokratlarını ka-

bul edip tartışmaları dinlemeğe gayret etti. Fakat prens iken Fransız- Alman harbine iştirak eden kendi muhafız alay kumandanı general Blumenthal'e şöyle yazıyordu: "Sevgili Blumenthal, artık dayanılmaz hale geldi." Bundan sonra birçok ke-reler yine Berlinlilerin görüşüne çıkarıldı. 1 Haziran'da kraliçe "Alexandra" yatı ile kralı son ikamet yeri olacak olan Potsdam' daki yeni saraya götürüyordu. Güneşli bir yaz günüydü. Her yerde el sallayan halk birikmişti. Çocuklar şarkı söylüyor, orkestralar çalıyordu. Fakat kraliçe ve Mackenzie'ye iyimserliklerinden uyanmak için pek az günler kalmıştı.7 haziranda kralın içtiği süt, kanül-den geri gelmişti. Mackenzie, bir tüp koyarak son-dadan suni beslemeğe mecbur olmuştu. Fakat 9 Haziran'da "British Medical Journal" aldığı haber-leri şöyle aktarıyordu: "Kralın iyilik hali devam ediyor... Tümörün patolojik karakteri ve klinik gi-dişi o kadar değişken bir durum gösteriyor ki, bu gidiş klasik kanser gidişine hiç uymamakta ve bu sebeple de hekimler hastalığın tabiatını bilmemek-te ve hastalığın adını koyamamaktadırlar. Tabii bu kararsızlık kasımda konan o korkunç teşhis yanın-da epey hafifletici oluyor. Bu değişiklik henüz hal-ka bildirilmiş değildir." Mackenzie ise bu görüşü savunacak zamanı bile bulamadı. 10 Haziran'da korkunç sonun yaklaşmasının verdiği baskı altında krala, onun çok hoşuna gidecek konuşma mane-vrası ile şöyle demeğe mecbur kalmıştı: "Haşmet-meap. Çok üzgünüm ki bir ilerleme göstermiyor-sunuz". Kral ise bir kağıda şöyle yazdı: "Çok üzgü-nüm ki bir ilerleme göstermiyorum." Kraliçeyle yalnız kalınca yıkıldı: "Ben ne olacağım? İyiye doğru gidiyor muyum? Tekrar ne zaman sağlığıma kavuşacağım? Uzun süre hasta mı kalacağım?" Bu sorular kraliçenin zavallı hastaya her gün aksini inandıрмаğa çalıştığı hakikatin reddedilmesinin meyveleriydi. Ertesi gün çukura batmış gözlerle ter içinde öteye beriye dolaşıyordu. İsveç kralını ka-bul etmek ve ona madalya üniforması giydirmek istiyordu. Ama birkaç kere yere yığılıp bayıldı. So-nunda düğmeleri iliklenmemiş eski bir üniforma ile İsveç kralını kabul etti. Sadece bir dakika ayak-ta durabildi. Sonra bir yatakla dışarı çıkarıldı. Mackenzie kendisini Londra'da kraliçe Victoria' ya telgraf çekmeğe mecbur hissetti: "Kral ölüyor". 14 Haziran', 15 e bağlayan gece kral uykusuz bir halde nefes alabilmek için kendini oraya buraya

atmaya başladı. 15 Haziran öğleden evvel saat 11 de bir kere daha doğruldu. Çok zor okunan bir ya-zıyla şunları yazdı: "Victoria...ben...çocuklar, son-ra komaya girdi. 11 i çeyrek geçe son nefesini ver-di.

Dram sona ermişti. Talihsiz kralın sonu. Fakat kraliçe için henüz her şey bitmemişti. Tabii Mac-kenzie için de bitmemişti. Keza hastalığın tabiatı hakkında kesin, tartışmasız bir sonucu açıklama-mış İman hekimleri için de konu henüz kapanma-mıştı. Hep bir teşhis ve karşı teşhis ortada dolan-makta, şikayetler hakaretler birbirini kovalamakta, bütün bunların sonucu kanser olduğuna dair açık bir karar verilmekte ve yine Alman hekimlerin ta-baştan beri söyledikler kralın kanser olduğu ve ha-yat süresinin uzatılabilmesi için tek şansının ame-liyat olacağı hakikati de ortaya çıkarılamamıştı. Bu tartışmayı ancak bir otopsi bitirirdi. Berlin'de çok vahşice suçlamalara maruz kalan Bergmann, otop-si için ısrar ediyordu. Onun ta baştan beri koymuş olduğu teşhisteki haklılığını sadece ve ancak otop-si doğrulardı. Sadece otopsi onun 12 Nisan'da Charlottenbur''a kanülü yanlış yere soktuğu suçla-masından kurtarabilirdi. Hemen 15 Haziran'da Bergmann Bismarck'ın özel hekimi Dr.Schwenin-ger'e yöneldi. Onun vasiyetiyle krala otopsi yapıl-masına müsaade edilmesi için başbakanı müraca-at edildi. Ertesi gece Bergmann, başbakanlık sara-yına çağrıldı. Bismarck ve Schweningerle görüştü. Bismarck, Bergmann'ın öne sürdüğü sebepleri an-layışla karşıladı. Fakat müdahale etmeği pek be-nimsememiş görünmedi. Çünkü kraliçenin hiçbir otopsiyi kabul etmeyeceğinden haberdardı. İşte bu esnada Schweninger söze karıştı ve bütün hohenzollern hanedanının ölenlerinde otopsi yapıldığını söyledi. Zaten kraliyet sarayının tüzüğü gereği her halükarda kralın kesin ölüm sebebinin tesbit edil-mesi mecburiyetini de ilave etti.

Bismarck, oğlu Herbert'i çağırdı. O da bu tü-zük ve kaideyi doğruladı. Bunun üzerine Bismarck otopsiye müsaadesi için şimdi kral olan ikinci Ka-iser Wilhelm'e rica etmeğe hazır olduğunu bildir-di. Bergmann hemen 16 Haziran sabahı genç kra-lın huzuruna çıktı. O, annesinin itirazına rağmen hep Bergmann'ın tarafını tutmuştu. Otopsiye izin verdi.

Hala Friedrichskron şatosunda kalmakta olan

Mackenzie'den otopside önce kralın ölüm nede-nini bildiren bir rapor yazması istendi. Her ne kadar, daha sonra söylediği gibi otopside haberdar değilse de gerçekten dediği gibi otopsinin raporunu verdikten sonra haberdar olmuşsa da her halde çok işlek aklı nelerin onu beklediğini hissetmiş olmalıdır. İster istemez raporuna şöyle yazıyor: "Kral III. üncü Friedrich'in ölüm sebebi kanaatimce kanser hastalığı idi. Kıkırdaktaki perikondritis ve harabiyet, hastalığın gelişmesinde büyük rol oynamıştır ve şüphesiz hastalığın cinsine ait bir görünüşün ortaya çıkmasında son zamanlara kadar imkansız kılmıştır.

Bir saat sonra otoritelerinden Mackenzie'nin şüphe duymadığı patologlar Virchow ve Waldeyer otopsiye başladığında Mackenzie ve Howell de tanık olarak orada bulunmaktaydılar. Ayrıca Wegner, Bardeleben, Leuthold, Bergmann ve Bramann da tanık olarak bulunuyorlardı. Otopsi kesin olarak şunları gösterdi: 1- Gırtlak kanseri, 2-Mackenzie'nin Bergmann'ı suçladığı nefes borusu yaralanması mevcut değil, 3- Mackenzie'nin yine Bergmann'ı suçladığı gibi kralın boğazında Bergmann tarafından zorlanarak meydana getirilmiş bir "yanlış yol" yoktur. Mackenzie ve Howell, bu protokolü imzaladıktan sonra kralın dul eşi ile çok samimi bir şekilde vedalaşıp Londra'ya döndüler.

11 Temmuz'da Alman hekimlerin resmi bildiri-si yayımlandı: "Resmi kaynaklarca bildirilen Kral Friedrich III ün hastalığı" başlığını taşıyordu. O anda bile talih Mackenzie'den yanaydı. Alman hekimler bilhassa Gerhardt ve Bergmann Mackenzie'yle polemige girdiler ve ona sataştılar. Böylece kamuoyunu bilgilendirmek istediler. Tabii bu tutumları doğaldı. Fakat bir yıldan fazla zamandan beri kayıtsız şartsız Mackenzie'nin tarafını tutan ve şimdi açmaza düşen bütün o gazeteler ve hekimler Mackenzie'yi savunmak ve şöhretini yarı yoldan kurtarmak için şimdi bir sebep bulmuş oldular. Eğer Mackenzie birkaç akıllı tespitler yapabilirse bu büyük düşüştü kurtulabilirdi. Fakat onun düşüncesiz ve hiçbir şey karşısında gerilemeyen yapısı yine kendini gösterdi. Sonraları Semon'un bana yazdığı gibi önce Mackenzie, Alman hekimlerinin yazdığı bildirinin İngiltere'de basılmasını, İngiliz yayıncıları önlemeğe çalıştı. Daha sonra bir hekimin polemik uğruna ne varsa yapabileceği her

şeyi yaptı ve bir bildiri yayınladı. İsmi "Ekselans Friedrich ve hekimleri". Bildiri 1880 de çıktı. Bu bildiri Alman hekimlerini aşağılayan ve hakaret eden bir yığından ibaretti. Ama asla kendini yüceltecek bir belge değildi. Bundan dolayı olayda kendi tutumunu izah eden yeni bir denemeye girişti: Bu sefer izahatında kendisinin kralın kanser olduğunu zaten bildiğini, fakat gırtlak ameliyatlarının korkunç ölüm istatistikleri ve sonuç alınamama karşısında hastalığın hakiki karakterini gizleyerek Alman kralını böyle bir ameliyatla kısa yoldan ölüme gitmekten kurtardığını bildiriyordu. Bu bildiri ile Mackenzie o yüksek şöhretini kendi eliyle yıkma götürüyordu. İngiliz kraliyet hekimleri birliği ve cerrahlar cemiyeti ona kendi aralarından çekilmesi gerektiğini hissettirdiler. Cemiyetten çıkarılmamak için o da bazı girişimler başlattı. Fakat seslerini çok sık ona emanet eden İngiliz tiyatro artistlerinin onun tarafını tutması, keza yeni kurulmuş olan İngiliz laringoloji cemiyetinin onu başkan seçmesi bile çok işe yaramadı. Yine Almanya'nın dul kraliçesinin sırf inadı yüzünden onu tutması da fayda etmedi.

Almanya'nın dul kraliçesinin de kendini mahkum etmek istemediğine göre Mackenzie'yi tutmaktan başka çaresi kalmamıştı. Fakat boşuna bundan sonra Mackenzie cephesinden ses kesildi. Mackenzie birkaç seyahate gitti. 1890 da ona sürpriz bir şekilde Atina'daki meşhur Alman arkeoloğu Schliemann'ın evinde rastladım. İngiliz gemisi "Chimborazo" ile bir Akdeniz seyahatine çıkmıştı.

Her ne kadar güneşten biraz yanmış ve Akdeniz havası astımını hafifletmişse de yorgun ve değişmiş görünüyordu. III. Friedrich konuşmaktan çekindi. Fakat ben bir defa daha o konudaki tutumunun sebebini sordum. O da sebep olarak kralın ölümünün, çok nadir ve diğer belirtiler tarafından maskelenen ve zamanında teşhisi imkansız kılması dolayısıyla ilerlemiş bir kanserden olduğunu söyledi. Kader yanılıcı olmuştu. Kendisine Alman doktorların doğru teşhisini soracağımı anlamıştı. Bunun üzerine sadece kaderin onlara uygun davrandığını söyledi. 1892 yılının sonlarında Londra'da şiddetli bir bronşite yakalandı 8 gün sonra da ellibeş yaşında kalp yetmezliğinden öldü.